

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра економіки**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.**

_____ **Ігор ВІНІЧЕНКО**
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Обґрунтування ефективності заходів з диверсифікації
виробничо-комерційної діяльності підприємства»**

Освітньо-професійна програма «Економіка»
Спеціальність 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Ольга ЧОРНОВОЛ

**Науковий керівник,
к.е.н., доцент**

Тамара САМІЛИК

Дніпро – 2022

ДНПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу
Кафедра: Економіки
Освітньо-професійна програма: «Економіка»
Спеціальність: 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
 «_____» _____ 202__р.

ЗАВДАННЯ на підготовку кваліфікаційної роботи

Чорновол Ользі Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Обґрунтування ефективності заходів з диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства

Науковий керівник: Самілик Т.М., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від «14» листопада 2022 року № 3258

2. Термін подання здобувачем роботи: 01.02.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони та законодавчі акти України, річні звіти підприємства, статистична звітність, додаткові таблиці до річних звітів, наукова література

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні та методичні основи диверсифікації господарської діяльності. 2. Сучасний стан діяльності підприємства. 3. Обґрунтування заходів впровадження диверсифікації на підприємстві.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Основні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства. Динаміка показників ефективності реалізації продукції. Вплив основних факторів на прибуток. Факторний аналіз рентабельності овочевих культур. Визначення показників ефективності проєкту. Індикатори ефективності проєкту. Оцінка ризиків проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості. Показники економічної ефективності переробки овочевої продукції.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання . 05.09.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір вихідної інформації	вересень 2022 р.	
2	Підготовка теоретичного розділу	жовтень 2022 р.	
3	Робота над другим розділом	листопад 2022 р.	
4	Робота над третім розділом	грудень 2022 р.	
5	Узагальнення висновків та пропозицій	січень 2023 р.	
6	Оформлення дипломної роботи	січень 2023 р.	

Здобувач (ка)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Обґрунтування ефективності заходів з диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства»

Кваліфікаційна робота: 97 с., 1 рис., 20 табл., 8 додатків, 24 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – процеси диверсифікації господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні підходи до покращення виробничо-комерційної діяльності підприємств на підставі впровадження процесу диверсифікації.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних і науково-методичних основ ефективності заходів з диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі **завдання:**

- досліджено теоретичні та методичні підходи до визначення сутності процесу диверсифікації та його економічної оцінки в господарській діяльності суб'єктів господарювання;

- виявлена тенденція до покращення господарської діяльності підприємства в наслідок більш раціонального та ефективного використання ресурсів підприємства, їх оновлення та ретельного підбору постачальників сировини;

- обґрунтована пропозиція впровадження інвестиційного проекту з переробки овочевої продукції з метою скорочення втрат від знецінення продукції внаслідок її швидкого псування та отримання додаткової економічної вигоди.

Методи дослідження. З метою виконання поставлених задач в кваліфікаційній роботі були використані наступні методи дослідження:

синтезу, аналізу, монографічний метод, статистико-економічні методи. Обробку даних здійснено з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та науково-методичних положень щодо доцільності впровадження процесу диверсифікації в господарській діяльності суб'єктів господарювання з метою підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу, отримання додаткової економічної вигоди, підвищення платоспроможності та конкурентоспроможності підприємства.

Найбільш вагомими результатами роботи, що мають наукову новизну, є такі:

дістали подальшого розвитку:

- обґрунтування щодо сутності, значення, переваг та недоліків проведення диверсифікаційної діяльності в процесі господарської діяльності;

- ідентифікація тенденції до покращення господарської діяльності підприємства внаслідок раціонального та ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства та підвищення конкурентоспроможності овочевої продукції завдяки не рівномірним темпам зростання ціни та витрат на її виробництво;

- обґрунтовано та запропоновано впровадження процесу диверсифікації на підприємстві шляхом реалізації інвестиційного проєкту з переробки овочевої продукції з метою раціонального та ефективного використання виготовленої продукції та отримання додаткової економічної вигоди.

Досліджено сутність, значення, переваги та недоліки процесу диверсифікації господарської діяльності та його поєднання зі спеціалізацією підприємства; проаналізовані основні методичні підходи до оцінки диверсифікації процесу виробництва; проаналізовано ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, досліджено ефективність виробництва овочевої продукції, виявлені та обґрунтовані резерви отримання додаткового доходу на підприємстві завдяки диверсифікації виробничо-

комерційної діяльності підприємства, запропоновано впровадження інвестиційного проекту з переробки овочевої продукції.

Результати практичних досліджень керівництвом підприємства запропоновано до впровадження.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Диверсифікація; спеціалізація; переваги та недоліки; ресурсний потенціал підприємства; ефективність виробництва овочів; інвестиційний проект; переробка овочевої продукції; помідори; огірки; капуста; селера; морква.

KEY WORDS

Diversification; specialization; advantages and defects; resource potential of enterprise; efficiency of production of vegetables; investment project; processing of vegetable products; tomatoes; cucumbers; cabbage; celery; carrot.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	11
1.1 Теоретичні аспекти диверсифікації господарської діяльності підприємств	11
1.2. Методичні підходи до економічної оцінки диверсифікації діяльності аграрних підприємств	17
Висновки до першого розділу	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	22
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	22
2.2. Аналіз економічної ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту	30
2.3. Вплив основних чинників на діяльність галузі овочівництва	37
Висновки до другого розділу	46
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ	49
3.1. Виробничий план інвестиційного проєкту переробки овочевої продукції	49
3.2. Проєктний аналіз інвестиційного проєкту	68
Висновки до третього розділу	76
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Євроінтеграція та воєнний стан в нашій країні вимагають від підприємств більш раціонального та ефективного використання ресурсів, виготовлення продукції із застосуванням новітніх технологій виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції та підприємств, їх платоспроможності та кредитоспроможності, пошуку різноманітних варіантів підвищення мобільності господарської діяльності. Важливим засобом у досягненні поставлених цілей є впровадження процесу диверсифікації у виробничо-комерційну діяльність підприємств. Завдяки диверсифікації малий бізнес та глибоко спеціалізовані підприємства можуть уникнути високого рівня ризиків під час ведення господарської діяльності, а частина виготовленої продукції, яка вважалась відходами, може виступати у якості сировини під час розширення їх господарської діяльності. Проте, процес диверсифікації має і негативні риси, оскільки він сприяє розпорошуванню ресурсів підприємства та знижує ефект від масштабу виробництва.

Проблема пошуку оптимального варіанту поєднання між собою спеціалізації та диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємств була і залишається предметом досліджень багатьох вчених-економістів, серед яких можна виділити наступних: І. Ансофф, М. Портер, В. Андрійчук, Н. Богацька, Б. Пасхавер, Ю. Юрчишин та інші. Проте, незважаючи на суттєвий внесок у створення й розвиток теорії і практики диверсифікації діяльності аграрних підприємств та обґрунтування організаційно-економічних засад цього процесу, ще існують проблеми як теоретико-методологічного, так і прикладного характеру, що потребують свого розв'язання. Все це актуалізує проведені дослідження в кваліфікаційній роботі.

Об'єкт дослідження – процеси диверсифікації господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні підходи до покращення виробничо-комерційної діяльності підприємств на підставі впровадження процесу диверсифікації.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних і науково-методичних основ ефективності заходів з диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства.

Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі **завдання**:

- досліджено теоретичні та методичні підходи до визначення сутності процесу диверсифікації та його економічної оцінки в господарській діяльності суб'єктів господарювання;

- виявлена тенденція до покращення господарської діяльності підприємства в наслідок більш раціонального та ефективного використання ресурсів підприємства, їх оновлення та ретельного підбору постачальників сировини;

- обґрунтована пропозиція впровадження інвестиційного проекту з переробки овочевої продукції з метою скорочення втрат від знецінення продукції внаслідок її швидкого псування та отримання додаткової економічної вигоди.

Методи дослідження. З метою виконання поставлених задач в кваліфікаційній роботі були використані наступні методи дослідження: синтезу, аналізу, монографічний метод, статистико-економічні методи. Обробку даних здійснено з використанням програмного забезпечення Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та науково-методичних положень щодо доцільності впровадження процесу диверсифікації в господарській діяльності суб'єктів господарювання з метою підвищення економічної ефективності використання ресурсного потенціалу, отримання додаткової економічної вигоди, підвищення платоспроможності та конкурентоспроможності підприємства.

Найбільш вагомими результатами роботи, що мають наукову новизну, є такі:

дістали подальшого розвитку:

- обґрунтування щодо сутності, значення, переваг та недоліків проведення диверсифікаційної діяльності в процесі господарської діяльності;

- ідентифікація тенденції до покращення господарської діяльності підприємства внаслідок раціонального та ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства та підвищення конкурентоспроможності овочевої продукції завдяки не рівномірним темпам зростання ціни та витрат на її виробництво;

- обґрунтовано та запропоновано впровадження процесу диверсифікації на підприємстві шляхом реалізації інвестиційного проєкту з переробки овочевої продукції з метою раціонального та ефективного використання виготовленої продукції та отримання додаткової економічної вигоди.

Практичне значення одержаних результатів кваліфікаційного дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні доцільності впровадження процесу диверсифікації на підприємстві на підставі здійснення інвестиційного проєкту з переробки овочевої продукції з метою покращення фінансових результатів діяльності підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та отримання додаткової економічної вигоди.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з реферату, вступу, трьох розділів, сьомих підрозділів, висновків та пропозицій, переліку використаних джерел, додатків. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 97 сторінок. Перелік використаних джерел становить 24 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретичні аспекти диверсифікації господарської діяльності підприємств

Інтеграція України в світовий простір, втримання економіки під час пандемії та у період воєнного стану країни вимагає від підприємств пошуку нових можливостей подальшого розвитку господарської діяльності, її мобільності, підвищення конкурентоспроможності продукції не тільки в нашій країні, а і за її межами шляхом підвищення її якості та створення інноваційних видів продукції. Досягти цієї мети можливо за рахунок впровадження процесу диверсифікації на підприємстві.

Термін «диверсифікація» вперше застосував та пояснив американський економіст Г. Марковіц. Надалі теорію диверсифікації підприємств розвинули М. Портер та інші науковці. Згідно їх визначень термін «диверсифікація» трактується як:

- стратегія, що дозволяє компанії використати поточні переваги в нових сферах діяльності за умов істотної мінливості середовища господарювання (І.Ансофф) [5, с. 17]

- одночасний розвиток багатьох, не пов'язаних один з одним виробництв, розширення товарного асортименту (Портер М.) [13]

- інноваційний процес різностороннього розвитку господарюючого суб'єкта шляхом перерозподілу ресурсів, проникнення в інші галузі виробництва та на ринки нових товарів і послуг з метою зниження ризиків та збільшення доходу (Корінько М.Д) [9]

Дослідження щодо категорії диверсифікація дають можливість стверджувати, що в науковому просторі відсутня єдність щодо визначення

даного терміну, а різноманіття визначень і розбіжність в них пов'язана з напрямками і періодами досліджень науковців тощо. Проте, всі визначення збігаються в тому, що диверсифікація – це процес, який надає можливості суб'єкту господарювання розширити межі своєї діяльності з метою економічної вигоди та уникнення ризиків в подальшій господарській діяльності.

Таким чином, диверсифікація може трактуватись як процес перерозподілу наявних ресурсів у підприємства або їх збільшення з метою урізноманітнення нових видів виробництва або розширення вже існуючих, впровадження інноваційних процесів та отримання економічної вигоди для уникнення ризиків господарської діяльності з урахуванням екологічних та соціальних потреб суспільства.

Основними передумовами виникнення диверсифікації є:

- погіршення попиту на продукцію, що виготовляється підприємством;
- високий рівень конкуренції на ринку, що може призвести до банкрутства підприємства;
- виникнення новітніх технологій виробництва або, взагалі, новітніх видів продукції, що можуть унеможливити виробництво існуючих товарів, як продукту, що не потребує попиту на ринку;
- більш раціональне та ефективне використання наявного ресурсного потенціалу підприємства;
- розширення меж господарської діяльності підприємства;
- бажання отримувати високі доходи;
- уникнення ризиків під час господарської діяльності тощо.

Отже, різноманітність причин, що спонукають підприємство впроваджувати в господарську діяльність процес диверсифікації виробництва призводить до різноманіття різних напрямів та форм диверсифікації.

В економічній літературі виділяють такі напрями диверсифікації:

- концентрична – створення нових видів продукції за існуючої технології і на основі тих же матеріалів, сировини, що раніше використовувалися на підприємстві;
- вертикальна – організація виробництва продукції, яку раніше підприємство отримувало від партнерів-постачальників;
- горизонтальна – випуск продукції, для виробництва якої потрібні зміни існуючої технології або розробка нової;
- корпоративна – створення і виробництво принципово нової продукції.

[1, С. 580-581]

Класифікація диверсифікації за її формами пов'язана з тим економічним ефектом, який очікує отримати підприємство від процесу диверсифікації. А тому, в науковому просторі відсутня єдність щодо її форм. Найчастіше зустрічається наступний поділ диверсифікації – це:

- 1) Фінансова, виробнича та маркетингова диверсифікація;
- 2) Диверсифікація виробництва, бізнесу, ризиків, економіки, капіталу та диверсифікація інвестиційного портфеля.

Перша група класифікації диверсифікації за її формами базується за принципом поділу сфер господарської діяльності на підприємстві. Друга – залежить від цілей, які ставить перед собою суб'єкт господарювання. Так, фінансова диверсифікація передбачає розширення сфери фінансової діяльності завдяки додатковим довгостроковим та короткостроковим вкладенням.

Маркетингова диверсифікація базується на розширенні ринків збуту своєї продукції (враховуючи побудову власної торгівельної мережі) завдяки впровадженню різноманітних маркетингових важелів до залучення споживача.

Виробнича диверсифікація сприяє урізноманітненню виробничої діяльності на підприємстві. В свою чергу виробнича диверсифікація поділяється на галузеву та продуктово-асортиментну диверсифікацію.

Галузева диверсифікація поділяється на декілька видів, а саме:

- горизонтально інтегровану;
- горизонтально не інтегровану;
- вертикально інтегровану;
- вертикально не інтегровану.

Горизонтальна диверсифікація – це диверсифікація основного виробництва (наприклад, галузі сільського господарства), яка поділяється на горизонтально інтегровану та горизонтально не інтегровану. Горизонтально інтегрована диверсифікація – це диверсифікація, за якої продукція однієї підгалузі (наприклад, рослинництва) може бути інтегрована в іншу підгалузь сільського господарства (тваринництво). Наприклад, продукція, що була виготовлена в підгалузі рослинництва інтегрує в підгалузь тваринництва у вигляді корму для тварин.

Горизонтально не інтегрована диверсифікація передбачає, що підгалузі рослинництва та тваринництва на підприємстві діють незалежно одна від іншої, тобто автономно.

Вертикально інтегрована диверсифікація передбачає, що продукція однієї галузі (сільського господарства) переходить в іншу галузь (галузь промисловості) у вигляді сировини. Наприклад, солома, яку отримує підприємство від виробництва зернових культур спрямовується в промислову галузь для виробництва екологічно чистого палива – брикетів.

Вертикально не інтегрована диверсифікація передбачає, що дві галузі, що існують на підприємстві не пов'язані між собою (наприклад, сільське господарство не пов'язане з промисловістю).

Продуктово-асортиментна диверсифікація може виступати в класичній формі, тобто, коли здійснюється розширення асортименту продукції в межах однієї номенклатури (однакове цільове призначення розширеного асортименту продукції) та специфічній, яка передбачає різне цільове призначення асортименту продукції, що планується виготовляти.

Друга група форм диверсифікації, що будується за ознакою цільового призначення передбачає, що підприємство виходить з принципу не упередження збитків, а з принципу збільшення прибутковості від кожного виду диференційованої економічної активності. Тобто, процес диверсифікації передбачає повний аналіз діяльності підприємства з метою оцінки потенційних його можливостей для подальшого збільшення економічного ефекту від господарської діяльності.

Таким чином, вибір форми та виду диверсифікації залежить від фінансового стану підприємства, його конкурентоспроможності на ринку та конкурентоспроможності товарів, робіт або послуг, які підприємство вже виготовляє та ще планує втілити в процес своєї господарської діяльності, а також від мети, яку ставе перед собою підприємство.

Процес диверсифікації господарської діяльності тісно пов'язаний зі спеціалізацією підприємства. Адже, на відміну від диверсифікації, спеціалізація передбачає поглиблення процесу виробництва продукції, на якій спеціалізується підприємство. В залежності від того, який відсоток у структурі товарної продукції займає той або інший вид продукції, можливо визначити напрям, рівень та вид спеціалізації підприємства. Всі види продукції, які у структурі товарної продукції займають більше 20 %, це продукція на якій спеціалізується підприємство, а вид спеціалізації підприємства залежить від кількості цих видів продукції. Чим глибше спеціалізоване підприємство, тим більше у нього переваг щодо конкурентоспроможності продукції. Адже, науковцями встановлено, що чим більше підприємство виготовляє продукції, тим нижчі витрати на виробництво одиниці цієї продукції. Проте, спеціалізація має і негативний вплив на діяльність підприємств. Особливо це стосується малих підприємств або глибоко спеціалізованих підприємств, що в силу своїх особливостей займаються виробництвом, як правило, лише одного виду продукції. Справа в тому, що дані підприємства найбільше схильні до ризиків у процесі господарської діяльності. Особливо це стосується аграрних

підприємств, на діяльність яких суттєво впливають природно-кліматичні умови.

Таким чином, диверсифікація та спеціалізація одночасно можуть, як позитивно впливати на результати господарської діяльності підприємства, так і негативно. Це два тісно пов'язаних процеси, від яких залежить кінцевий результат діяльності самого підприємства. Тому, всі рішення щодо поглиблення спеціалізації підприємства або, навпаки, диверсифікації його господарської діяльності повинні бути проаналізовані та ретельно обґрунтовані. Адже, диверсифікація має свої переваги та недоліки. До основних переваг процесу диверсифікації слід віднести наступні:

- розширення ринків збуту;
- розширення асортименту продукції;
- отримання додаткової економічної вигоди;
- зниження ризиків в процесі господарської діяльності;
- раціональне та ефективне використання наявних ресурсів на підприємстві тощо.

Серед основних недоліків процесу диверсифікації слід виділити наступні:

- зниження рівня спеціалізації підприємства, що може негативно вплинути на збільшення витрат на одиницю продукції, а відповідно і на її конкурентоспроможність;

- додаткові фінансові витрати на процес впровадження інвестиційного проєкту, що відволікає частину фінансових ресурсів підприємства від основного виду діяльності;

- ускладнюються процеси логістики на підприємстві та механізм управління ним.

Таким чином, диверсифікація – це процес, який передбачає реструктуризацію підприємства з метою урізноманітнення господарської його діяльності та сприяє раціональному і ефективному використанню ресурсного потенціалу підприємства, впровадженню інноваційних технологій та видів

продукції, підвищує його платоспроможність, кредитоспроможність та конкурентоспроможність, знижує ризики за результатами господарської діяльності та суттєво впливає на мобільність підприємств, яка так важлива в умовах Євроінтеграції та воєнного стану країни.

1.2. Методичні підходи до економічної оцінки диверсифікації діяльності аграрних підприємств

Впровадження процесу диверсифікації на підприємстві сприяє втіленню в господарську діяльність інноваційних технологій та продуктів, підвищенню його фінансової стійкості в мінливих умовах зовнішнього та внутрішнього середовища, дозволяє отримувати більшу економічну вигоду, підвищує конкурентоспроможність підприємства, знижує ризики господарської діяльності тощо. Проте, диверсифікації притаманні не тільки переваги, але і недоліки. Адже, при збільшенні видів виробництв на підприємстві його ресурси можуть розпорозуватись, підприємство може втрачати переваги від ефекту масштабу виробництва, а управління таким підприємством значно ускладнюється. Зазначимо, що більшість науковців вважають доцільним впровадження процесу диверсифікації тільки в середніх та великих підприємствах, оскільки вони мають більш потужний фінансовий потенціал. В такому випадку виникає питання: «А що робити малим та вузькоспеціалізованим підприємствам?». Їх ризики ведення господарської діяльності значно вищі, ніж в середніх та великих підприємствах. В той же час, у великих підприємств від впровадження додаткового процесу виробництва продукції будуть значно розпорозуватись ресурси, а управління таким підприємством може значно ускладнюватися.

Таким чином, перед усіма підприємствами, які намагаються впровадити процес диверсифікації на підприємстві, стоїть досить важлива задача щодо

прийняття обґрунтованого рішення, яке повинно бути ретельно обґрунтованим на підставі проаналізованих даних та мати чіткий кількісний вимір економічної вигоди від впровадження процесу диверсифікації на підприємстві.

Відповідно, однією із задач підприємств є визначення економічної оцінки диверсифікації від її впровадження у процес виробничо-комерційної діяльності підприємств.

Дослідження методичних підходів до економічної оцінки диверсифікації діяльності аграрних підприємств доводять, що серед науковців не існує єдиного підходу до цієї оцінки. Навидимо декілька, які найчастіше застосовуються.

Перший ґрунтується на використанні формули Херфінделя-Хіршмана і визначається з виразу:

$$K_{\text{дх}} = 1 - \sum_{i=1}^n \text{ПВ}_i^2,$$

- де ПВ_i^2 — частка i -ої галузі в структурі товарної продукції підприємства, коефіцієнт. [1, С. 586]

Другий підхід базується на використанні формули визначення коефіцієнта зосередженості галузей. Коефіцієнт диверсифікації за цим підходом розраховується з виразу:

$$K_{\text{дз}} = 1 - \frac{100}{\sum_{i=1}^n \text{ПВ}_i (2N_i - 1)},$$

- де N_i — порядковий номер галузі в ранжованому ряді, побудованому за спадним принципом: галузі, яка займає найбільшу питому вагу в структурі товарної продукції, присвоюється перший номер, а найменшу – останній. [1, С. 586-587]

Звісно, що ці методичні підходи дають можливість встановити рівень диверсифікації на підприємстві, але, жоден з них не дасть відповіді на скільки підприємство стане більш конкурентоспроможним та платоспроможним, і яку вигоду отримає підприємство від впровадження процесу диверсифікації. А

тому ми вважаємо, що методичний підхід до оцінки економічної ефективності впровадження процесу диверсифікації у виробничо-комерційну діяльність підприємства повинен будуватись на системі показників, що дають реальне уявлення про ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, його фінансових результатів, конкурентоспроможності підприємства. На наш погляд, система показників, що характеризує конкурентоспроможність підприємства за методом заснованим на теорії ефективної конкуренції більше підходить до оцінки результатів впровадження процесу диверсифікації на підприємстві. А завершальним етапом повинно бути визначення інтегрального показника диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства. Така оцінка охопить всі найбільш важливі сторони господарської діяльності підприємства та дозволить швидко та ефективно отримати оцінку результатів впровадження процесу диверсифікації на підприємстві.

Висновки до першого розділу

1. Дослідження терміну диверсифікація дають можливість стверджувати, що в науковому просторі відсутня єдність щодо визначення даного терміну, а різноманіття визначень і розбіжність в них пов'язана з напрямками і періодами досліджень науковців тощо. Проте, всі визначення збігаються в тому, що диверсифікація – це процес, який надає можливості суб'єкту господарювання розширити межі своєї діяльності з метою економічної вигоди та уникнення ризиків в подальшій господарській діяльності. Таким чином, диверсифікацію можна трактувати як процес, який передбачає реструктуризацію підприємства з метою урізноманітнення господарської його діяльності та сприяє раціональному і ефективному використанню ресурсного потенціалу підприємства, впровадженню

інноваційних технологій та видів продукції, отримання додаткової економічної вигоди, підвищує його платоспроможність, кредитоспроможність та конкурентоспроможність, сприяє зниженню ризиків за результатами господарської діяльності з урахуванням екологічних та соціальних потреб суспільства та суттєво впливає на мобільність підприємств.

2. Різноманітність причин, що спонукають підприємство впроваджувати в господарську діяльність процес диверсифікації виробництва призводить до різноманіття різних напрямів та форм диверсифікації, а їх вибір залежить від фінансового стану підприємства, його конкурентоспроможності на ринку та конкурентоспроможності товарів, робіт або послуг, які підприємство вже виготовляє або планує втілити в процес своєї господарської діяльності, а також від мети, яку ставе перед собою підприємство.

3. Процесу диверсифікації притаманні не тільки переваги, але і недоліки. Адже, при збільшенні видів виробництв на підприємстві його ресурси можуть розпорошуватись, підприємство може втрачати переваги від ефекту масштабу виробництва, який здійснюється завдяки спеціалізації підприємства, а управління таким підприємством значно ускладнюється.

4. Дослідження методичних підходів до економічної оцінки диверсифікації діяльності аграрних підприємств доводять, що серед науковців не існує єдиного підходу до визначення цієї оцінки. Розглянуті методичні підходи дають можливість встановити рівень диверсифікації на підприємстві, але, жоден з них не дасть відповіді на скільки підприємство стане більш конкурентоспроможним та платоспроможним, і яку вигоду отримає підприємство від впровадження процесу диверсифікації. А тому ми вважаємо, що методичний підхід до оцінки економічної ефективності впровадження процесу диверсифікації у виробничо-комерційну діяльність підприємства повинен будуватись на системі показників, що дають реальне уявлення про ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, його фінансовий стан та конкурентоспроможність. На наш погляд, система показників, що характеризує конкурентоспроможність підприємства за

методом заснованим на теорії ефективної конкуренції більше підходить до оцінки результатів впровадження процесу диверсифікації на підприємстві. А завершальним етапом повинно бути визначення інтегрального показника диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства. Така оцінка охопить всі найбільш важливі сторони господарської діяльності підприємства та дозволить швидко та ефективно отримати оцінку результатів впровадження процесу диверсифікації на підприємстві.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» юридично зареєстроване за адресою: м. Дніпро. Земельна площа у розмірі 910га знаходиться у с. Приют Магдалинівського району Дніпропетровської області. Засновник підприємства – Корсун Володимир Павлович, директор – Гавриленко Олександр Анатолійович.

Товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» входить до складу ТОП-100 кращих підприємств України. В нашій державі воно є самим великим виробником білокачанної капусти. Загальний розмір площі, яка відводиться на підприємстві під вирощування усіх сортів капусти складає 320 га. Цього достатньо щоб забезпечити її продаж протягом року.

На підприємстві є п'ять складів, загальний обсяг яких складає 40 тис. тон. Два з них (на 20,0 тис. тон) включають сучасні холодильні камери європейського рівня, німецьке та італійське обладнання, за допомогою якого здійснюється повний контроль температурного та вологого режиму зберігання продукції у свіжому вигляді протягом усього періоду.

На підприємстві вирощують такі овочеві культури як – моркву столову, буряк столовий, помідори, огірки, баклажани, перець солодкий, цибулю, селеру кореневу. Щодо виробництва селери кореневої зазначимо, що на її виробництво підприємство відводить 25 га. Це самий великий обсяг землі в Україні відведений на вирощування даної культури. Загальний же обсяг виробництва овочів відкритого ґрунту на підприємстві у деякі роки складав більше 40 тис. тон, що є більше ніж загальний обсяг виробництва овочів у Вірменії. Окрім вирощування овочевих культур підприємство займається виробництвом зернових культур.

Процесу виробництва та реалізації продукції на підприємстві приділяється значна увага. Виробництво овочевих культур починається з вирощування розсади у 20 теплицях зальною площею 0,8 га і завершується їх реалізацією споживачу за допомогою мережі супермаркетів. Найбільше овочів закупає мережа супермаркетів «АТБ», що зобов'язує підприємство поставляти продукцію високої якості та товарного вигляду.

Головним партнером підприємства з постачання насінневої продукції є селекційна компанія «Рійк Цваан Україна», а техніки – товариство з обмеженою відповідальністю «ТД Агроальянс», компанії «Гидропрофи», «Ирригатор України», «UVC» та інші.

Для всебічного висвітлення діяльності підприємства визначимо його напрям спеціалізації, проаналізуємо забезпеченість та ефективність використання ресурсного потенціалу, проведемо дослідження щодо кінцевих результатів його діяльності та зробимо узагальнений висновок.

Спеціалізація є одним із процесів діяльності підприємства, який заснований на суспільному поділі праці. Адже, з розвитком продуктивних сил все більше відбувається поглиблення спеціалізації підприємств, окремих процесів виробництва продукції тощо. Спеціалізація сприяє створенню нових галузей для виробництва окремих видів продукції.

Спеціалізація підприємства має, як позитивні, так і негативні риси свого впливу на кінцеві результати діяльності підприємства. Адже, з поглибленням спеціалізації, витрати на виробництво основного або основних видів продукції скорочуються за рахунок зменшення питомої ваги постійних витрат у собівартості продукції. Проте, поглиблення спеціалізації підприємства у виробництві продукції не може бути безмежним. Якщо підприємство буде займатись вирощуванням тільки одного виду продукції то, звісно витрати на одиницю продукції у такого підприємства можуть бути мінімальними відносно його конкурентів. Але, не слід забувати і про особливості діяльності аграрних підприємств. На результати їх роботи значно впливають природно-кліматичні умови, завдяки яким підприємство замість великого врожаю та

прибутку може залишитись без врожаю і з великими збитками, які не можливо буде покрити прибутком від виробництва інших видів продукції. Тому, спеціалізація підприємства повинна бути, але не слід забувати і про негативну її сторону. А тому спеціалізація та диверсифікація – це дві категорії, які завжди можна ставити поруч.

Оскільки основним показником, що характеризує напрям спеціалізації, є питома частка продукції головної галузі у структурі товарної продукції, першим аспектом характеристики підприємства буде аналіз структури товарної продукції та визначення його напрямку спеціалізації (додаток А).

Дослідження щодо структури товарної продукції доводять, що протягом останніх п'яти років товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО», стабільно збільшуючи свої доходи від реалізації продукції, займалось виробництвом та реалізацією продукції тільки галузі рослинництва, а саме овочів відкритого ґрунту та зернових культур. При чому серед овочевих культур найбільше уваги підприємство приділяло саме виробництву капусти, оскільки її питома вага у структурі товарної продукції, незважаючи на коливання від 56,5% до 71,6%, у середньому склала 63,3% або 145899,5 тис. грн. Загальна ж питома вага овочевих культур в середньому за п'ять років на підприємстві дорівнює 98,2% або 226300,1 тис. грн., що дає підставу стверджувати про овочевий напрям спеціалізації товариства з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО».

Виробництво будь-якої продукції галузі рослинництва в сільському господарстві не можливе без наявності земельних ресурсів. Саме цей вид ресурсів відіграє важливу роль в агровиробництві. Але під час використання землі, як ресурсу виробництва продукції, слід звернути увагу на деякі її особливості використання. Адже, при неправильному її використанні, земля може значно втрачати свої природні та економічні властивості, родючість ґрунту може значно зменшуватись, що негативно впливає на кінцевий результат діяльності підприємства. В цілому, родючість землі та раціональне

її використання значною мірою визначає темпи розвитку і рівень ефективності сільськогосподарського виробництва.

Що ж стосується земельних ресурсів підприємства відмітимо, що більша частина сільськогосподарських угідь, які знаходяться на підприємстві, є орендованими. При цьому, вся посівна площа зайнята під овочевими культурами підлягає зрошенню. Поверхневий полив овочевих культур здійснюється п'ятьма широкозахватними агрегатами «Рейнке». Також на площі біля 100 га овочеві культури підлягають крапельному зрошенню.

Розглянемо динаміку і структуру земельних ресурсів підприємства в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура земельних ресурсів, землезабезпеченість

Показники	2017		2018		2019		2020		2021		2021 у % до 2017
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	
Площа с/г угідь	460,0	100,0	460,0	100,0	780,0	100,0	890,0	100,0	910,0	100,0	197,8
в т.ч. рілля	460,0	100,0	460,0	100,0	780,0	100,0	890,0	100,0	910,0	100,0	197,8
із них: посівна площа	460,0	100,0	460,0	100,0	780,0	100,0	890,0	100,0	910,0	100,0	197,8
Коефіцієнт розораності землі	1,0	х	1,0	х	1,0	х	1,0	х	1,0	х	100,0
Коефіцієнт використання ріллі	1,0	х	1,0	х	1,0	х	1,0	х	1,0	х	100,0
Припадає на одного робітника: с.-г. угідь	5,7	х	4,8	х	6,7	х	6,9	х	6,6	х	116,1
ріллі	5,7	х	4,8	х	6,7	х	6,9	х	6,6	х	116,1
Середньорічна численність працівників, осіб	81,0	х	95,0	х	117,0	х	129,0	х	138,0	х	170,4

Наведенні данні щодо динаміки та структури земельних ресурсів підприємства свідчать, що протягом п'яти років площа сільськогосподарських угідь, ріллі та посівної площі повністю співпадали і в цілому збільшились на 97,8 % або на 450 га, що відповідно не вплинуло на коефіцієнт розораності та

коефіцієнт використання ріллі, які протягом періоду дослідження дорівнювали 1.

Проте, нерівномірні темпи зростання земельних ресурсів та середньорічної чисельності працівників мали свій вплив на землезабезпеченість, яка за період дослідження збільшилась лише на 16,1%.

Трудові ресурси є надзвичайно важливою частиною ресурсного потенціалу підприємства. Саме їм відводиться велика роль в інноваційному розвитку підприємства. Саме трудові ресурси сприяють інноваційному розвитку обладнання, окремих процесів виробництва та організації діяльності підприємства. Саме креативність мислення людини дозволяє підприємству підніматись по сходинках вгору, долаючи своїх конкурентів. Тому, для загальної оцінки діяльності підприємства, необхідно враховувати чисельність трудових ресурсів та їх використання у виробництві.

Розглянемо наявність та рівень використання трудових ресурсів на підприємстві в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Наявність та використання трудових ресурсів.

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Середньорічна чисельність працівників, осіб	81	95	117	129	138	170,4
Відпрацьовано всього, тис. люд.-год.	125,0	160,5	201,8	222,4	250,9	200,8
Відпрацьовано одним середньорічним працівником, люд.-год.	1543,1	1689,9	1725,1	1723,8	1818,4	117,8
Річний запас праці, тис. люд.-год.	155,9	182,9	225,2	248,3	265,7	170,4
Коефіцієнт використання робочого часу	0,8	0,88	0,9	0,9	0,9	112,5

Оцінка наявності та використання трудових ресурсів підприємства дозволяє стверджувати, що протягом останніх п'яти років середньорічна чисельність працівників, а відповідно і річний запас робочого часу, збільшились на 70,4%, що пов'язано із розширенням як земельних ресурсів підприємства, так і асортиментом продукції, що підлягає виробництву та реалізації. Проте, незважаючи на досить суттєве збільшення працівників на підприємстві, загальний обсяг відпрацьованих одним робітником людино-годин протягом року підвищився лише на 17,8% і на період 2021 року склав 1818,4 люд.-год., що є меншим за норматив на 106,6 люд.-год. Відповідно, підприємство має всі можливості для більш ефективного використання трудових ресурсів.

Важливу роль у виробничій діяльності відіграє матеріально-технічна база підприємства, найбільшою складовою частиною якої є основні та оборотні фонди. Саме ці фонди підприємства обслуговують процес виробництва продукції і від забезпеченості ними, їх матеріального стану та ефективності використання залежать кінцеві результати діяльності самого підприємства. Адже, якщо основні фонди суттєво зношені або не відповідають технології виробництва продукції, підприємство не в змозі буде досягти запланованих результатів.

Що ж стосується виробничих фондів підприємства відмітимо, що, як вже раніше зазначалось, підприємство тісно співпрацює з декількома відомими компаніями, які є головними постачальниками новітньої сільськогосподарської техніки, в наслідок чого на полях підприємства останні роки безперебійно працюють кращі моделі мирових брендів самохідної, ґрунтообробної та зрошувальної техніки. Це трактори Case Magnum 310 і Magnum 340, оборотний плуг Gregoire-Besson SP B9 – 8 корпусів і оборотний плуг Gregoire-Besson R71, агрегат для передпосівної обробки ґрунту Gregoire-Besson Precilitor, борони Gregoire-Besson Big Pro 6,2 м, глибокорихригель Gregoire-Besson DVB 4 м, культиватор Case Tige-Mate 12,2 м, п'ять широкозахватних агрегати для зрошення «Reinke», розсадо посадочні

машини «Форджия» та «Феррари», які здатні висадити 350-380 тис. штук розсади за зміну та інша техніка.

Підприємство має п'ять овочесховищ, два з яких європейського рівня з холодильним обладнанням та газорегулюючою системою (німецького та італійського виробництва), що дозволяє знизити втрати продукції з 40-45% до 5-7%.

Для вирощування розсади підприємство використовує 20 власних теплиць, половина з яких опалюється.

Результати досліджень забезпеченості та ефективності використання виробничих фондів підприємства подано у таблиці 2.3.

Наведені дані таблиці 2.3 доводять, що протягом п'яти років плідної праці на підприємстві значно збільшився обсяг виробничих фондів (у 2021 році по відношенню до 2017 року середньорічна вартість основних фондів та оборотного капіталу збільшилась в 3,4 та 3,2 рази відповідно), що є результатом співпраці підприємства з відомими компаніями, які поставляють не тільки найкращу сільськогосподарську техніку, а й найкраще насіння, добрива, засоби захисту рослин для вирощування овочевих культур. І як наслідок відповідних дій чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції на підприємстві протягом п'яти років зростає в 4,4 рази, що відповідно позитивно вплинуло на показники ефективності використання виробничих фондів підприємства. Так, фондівіддача на підприємстві у 2021 році проти 2017 року зростає на 28,7%, а фондомісткість, відповідно, знизилась на 22,3%. Також значно скоротився період оборотності оборотних фондів (з 209,8 днів до 150,8 днів), що є позитивним моментом.

Збільшення обсягів виробництва продукції, покращення матеріально-технічної бази підприємства, все це позитивно вплинуло на показник ефективності використання виробничих фондів підприємства – норму прибутку, яка протягом п'яти років дослідження (незважаючи на значні коливання) підвищилась на 7,0 відсоткових пункти.

Таблиця 2.3

Забезпеченість та економічна ефективність використання виробничих фондів

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	63782,3	98802,4	310555,5	179570,9	218885,8	в 3,4 рази
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн.	42155,0	41247,6	123802,5	129541,2	133864,1	в 3,2 рази
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн.	73349,6	127455,1	366455,5	260377,8	323951,0	в 4,4 рази
Середньорічна численність працівників, осіб	81,0	95,0	117,0	129,0	138,0	170,4
Площа с/г угідь, га	460,0	460,0	780,0	890,0	910,0	197,8
Фондозабезпеченість, тис. грн.	13865,7	21478,8	39814,8	20176,5	24053,4	173,5
Фондоозброєність, тис. грн.	787,4	1040,0	2654,3	1392,0	1586,1	201,4
Фондомісткість (за чистим доходом), грн.	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	77,7
Фондовіддача (за чистим доходом), грн.	1,15	1,29	1,18	1,45	1,48	128,7
Коефіцієнт обороту оборотного капіталу	1,7	3,1	3,0	2,0	2,4	139,1
Тривалість одного обороту оборотного капіталу, дні	209,8	118,1	123,3	181,6	150,8	71,9
Норма прибутку, %	8,7	25,6	34,8	5,7	15,6	+ 7,0 в.п.

Ефективна діяльність підприємства – це сукупність чіткої взаємодії усіх факторів виробництва, результатом якої є одержання максимальної кількості готової продукції, яка в майбутньому буде максимально задовольняти потреби споживачів і приносити підприємству великі прибутки. Тому завершальним етапом в аналізі діяльності підприємства буде аналіз основних його показників виробничо-фінансової діяльності (додаток Б).

Дослідження виробничо-фінансової діяльності підприємства доводять, що протягом п'яти років усі показники наявності та ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства значно покращились, що відповідно позитивно вплинуло на обсяг отриманого чистого доходу (виручки) від реалізації продукції підприємства (чистий дохід у 2021 році склав 323951,0 тис. грн.). Проте, не рівномірні темпи зростання наявності ресурсного потенціалу та чистого доходу від реалізації продукції відповідно мали свій вплив на не рівномірне підвищення показників ефективності використання землі та трудових ресурсів, а саме землевіддачу та річну продуктивність праці, які у 2021 році по відношенню до 2017 року зросли на в 2,2 та 2,6 рази відповідно.

В цілому ж за п'ять років досліджень критерій економічної ефективності діяльності підприємства – рівень рентабельності – підвищився на 7,1 відсоткових пункти і на період 2021 року склав 19,3%, що говорить про досить ефективну діяльність підприємства.

2.2. Аналіз економічної ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту

Потенціал України у виробництві овочів відкритого ґрунту досить значний. Передусім це кліматичні умови й родючі ґрунти. Останні роки за обсягами виробництва овочів Дніпропетровська область стабільно займає 2-3 місце по Україні (перше місце Херсонська область). Таке становище області по виробництву овочів досягається, перш за все, завдяки сільськогосподарським підприємствам усіх форм власності, які спеціалізуються на виробництві цієї продукції. Одним з таких підприємств є товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО».

Основними факторами, які впливають на обсяги виробництва овочевих культур, на яких спеціалізується підприємство, є посівна площа і урожайність

відповідних культур. Розглянемо динаміку та структуру посівних площ підприємства в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка і структура посівних площ

Культури	2017		2018		2019		2020		2021		2021 у % до 2017
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	
Овочі відкритого ґрунту - всього	240	52,2	240	52,2	460	59,0	520	58,4	530	58,2	в 2,2 рази
з них: капуста	160	34,8	140	30,4	290	37,2	310	34,8	320	35,2	в 2,0 рази
морква столова	24	5,2	20	4,3	36	4,6	40	4,5	42	4,6	175,0
буряк столовий	22	4,8	18	3,9	33	4,2	45	5,1	35	3,8	159,1
цибуля	12	2,6	10	2,2	24	3,1	41	4,6	24	2,6	в 2,0 рази
помідори	10	2,2	16	3,5	18	2,3	16	1,8	21	2,3	в 2,1 рази
огірки	7	1,5	16	3,5	15	1,9	19	2,1	22	2,4	в 3,1 рази
перець солодкий	5	1,1	12	2,6	17	2,2	18	2,0	20	2,2	в 4,0 рази
баклажани	-	-	8	1,7	18	2,3	15	1,7	21	2,3	-
селера коренева	-	-	-	-	9	1,2	16	1,8	25	2,7	-
Зернові - всього	220	47,8	220	47,8	320	41,0	370	41,6	380	41,8	172,7
Посівна площа - всього	460	100,0	460	100,0	780	100,0	890	100,0	910	100,0	197,8

Наведені дані динаміки і структури посівних площ доводять, що протягом п'яти років підприємство стабільно збільшувало розмір посівної площі як в цілому по всіх культурах галузі рослинництва, так і відповідно під головною культурою – овочами відкритого ґрунту. Загальний обсяг посівної площі підприємства за період з 2017 по 2021 роки збільшився на 97,8%, у тому числі під овочами – на 120,8%. При цьому зазначимо, що структура посівних площ відведених під овочеві культури, не зважаючи на незначні коливання, які визнані необхідністю дотримання наукової сівозміни, залишаються майже на стабільному рівні.

Подальший аналіз динаміки та структури посівних площ підприємства виявив, що протягом останніх п'яти років у структуру посівних площ були введені площі зайняті під виробництвом нових для підприємства овочевих культур – це баклажани та селера коренева. Що стосується цих культур відмітимо, що з року в рік розмір посівних площ під ними постійно збільшується, при цьому завдяки постійному розширенню посівних площ, підприємство не скорочує площі під культурами, які вже вирощувались. Розмір посівної площі, який відводиться на підприємстві під вирощування селери кореневої є самим великим в Україні.

Наступним важливим чинником, який має значний вплив на загальний обсяг виробництва овочів є їх урожайність. Саме від цього чинника в значній мірі залежить загальний обсяг грошових надходжень від реалізації продукції. Також на розмір надходжень в значній мірі впливає і якість продукції. Існує чітка пряма залежність – чим вище якість продукції, тим вища ціна її реалізації (за інших постійних умов). Відповідно до вищезазначеного, товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» багато уваги приділяє насінневому матеріалу, яке закуповує у компанії «Рійк Цваан».

Зараз на підприємстві найбільшу частину площ овочевих культур займають гібриди саме цієї селекційної компанії. Так, тільки під білокачанну капусту сорту Анкома F1 відведено більше 100 га. Спеціалісти підприємства відмічають, що Анкома F1 – найкраща капуста для переробки і для довготермінового зберігання. Це універсальний гібрид і дуже легко пристосовується до різних умов вирощування. Підприємство використовує і інші, більш нові, гібриди селекції «Рійк Цваан» - це гібрид капусти для довготермінового зберігання Муксума F1. Важливою перевагою цього гібриду стало пізнє його дозрівання. Також на підприємстві вирощують гібрид капусти Джинтама F1 із строками дозрівання 90-110 днів, який має урожайність більше ніж 110 тон з гектара. Даний сорт є стресоустойчивим і має великий період строку його посадки (приблизно з середини квітня до середини травня місяця).

Велику надію підприємство покладає на сорт Лагрима F1. Цей сорт дуже схожий із сортом Анкома F1, але він ще більш пізнього строку дозрівання, ще більш легко пристосовується до різних умов вирощування і при цьому один із самих стійких до бактеріозів.

Відповідаючи на вимоги ринку підприємство почало вирощувати, поряд з білокачанною капустою, краснокочанну та цвітну капусту.

Разом із вирощуванням капусти, «ВПК-АГРО» успішно вирощує гібриди моркви Фидра F1, Морелія F1, Рига F1, Магно F1, столового буряку – Зеппо F1, Ларка, Бебібіт, Акела, баклажани – Шарапова F1 і Престо F1, солодкий перець – Споувайт F1 (урожайність якого може сягати до 100 т/га), а також селери кореневої сорту Президент.

Важливим аспектом для отримання високих врожаїв є зрошення. На підприємстві збудовано меліоративну систему, закуплено п'ять широкозахватних зрошувальних агрегати «Reinke», що надало йому можливість з року в рік досягати високих і стабільних врожаїв овочевих культур.

Розглянемо в таблиці 2.5 урожайність овочів відкритого ґрунту як в цілому по групі, так і в розрізі окремих культур.

Таблиця 2.5

Динаміка урожайності овочів відкритого ґрунту, ц/га

Культури	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Овочі відкритого ґрунту – всього	762,9	697,3	748,5	756,9	806,3	105,7
у т.ч. капуста	960,0	900,0	950,0	1010,0	1040,0	108,3
морква столова	310,0	296,0	324,0	310,0	360,0	116,1
буряк столовий	300,6	292,9	316,7	342,1	358,6	119,3
цибуля	306,8	260,2	280,8	218,6	325,0	105,9
помідори	585,0	590,0	610,0	596,0	615,0	105,1
огірки	476,0	518,0	546,0	522,0	552,0	115,9
перець солодкий	516,3	540,0	524,0	610,0	656,0	127,1
баклажани	-	420,0	510,0	538,6	580,0	-
селера коренева	-	-	300,0	325,0	348,0	-

Дослідження динаміки урожайності овочів відкритого ґрунту протягом п'яти років доводять, що, незважаючи на незначні коливання, урожайність як всієї групи овочів відкритого ґрунту, так і в розрізі окремих культур має чітку тенденцію до зростання. Так, урожайність усієї групи культур за період з 2017 по 2021 роки підвищилась на 5,7%. У розрізі окремих культур найбільше зростання урожайності відбулося по перцю солодкому (на 27,1%) та буряку столовому (на 19,3%). Таке становище на підприємстві щодо росту урожайності відбувається за рахунок постійного впровадження у процес виробництва більш досконалих сортів овочевих культур і постійному зрошенню всіх площ, відведених під овочеві культури.

У зв'язку з тим, що на підприємстві існують незначні коливання урожайності овочевих культур, для визначення щодо урожайності, побудуємо математичну функцію – рівняння Тренду.

За допомогою зроблених розрахунків в Excel на електронно-обчислюваній техніці ми отримали наступні рівняння (додаток В).

Рівняння прямолінійного тренду овочів відкритого ґрунту має вигляд:

$$Y = 14,64x + 710,46,$$

яке означає і свідчить про те, що у 2016 році, тобто році, що передуює досліджуваному, вирівняна урожайність овочів відкритого ґрунту становила 710,46 ц/га, а середнє щорічне підвищення урожайності дорівнює 14,64 ц/га.

Також визначено і рівняння параболічного тренду, яке має вигляд:

$$Y = 13,37x^2 - 65,59x + 804,06$$

Це означає, що у 2016 році, тобто році, що передуює досліджуваному періоду, вирівняна урожайність становила 804,06 ц/га, початкова швидкість зменшення урожайності дорівнює 65,59 ц/га, а середнє прискорення зміни щорічних рівнів урожайності дорівнює 13,37 ц/га.

Для наочного зображення тенденції урожайності застосуємо графічний метод (додаток В).

Дослідивши динаміку змін урожайності овочевих культур, а також посівних площ, проаналізуємо за рахунок яких факторів відбулись зміни у

валовому зборі овочевих культур – всього і відповідно у розрізі окремих культур (додаток Д).

Данні факторного аналізу засвідчують, що протягом п'яти років дослідження збільшення обсягів виробництва овочевих культур як в цілому по групі, так і в розрізі окремих культур, відбувається за рахунок обох чинників (площі та урожайності). Проте, цифровий матеріал доводить, що збільшення валових зборів овочевих культур відбувається головним чином, за рахунок зростання посівних площ відведених під них, що пов'язано із зростанням земельних ресурсів підприємства за рахунок оренди землі.

Виходячи з проведеного аналізу обсягів виробництва овочів відкритого ґрунту на підприємстві, ми можемо стверджувати, що товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» є одним із провідних підприємств, за обсягами виробництва овочевої продукції, в Дніпропетровській області і в Україні. Дане підприємство постійно вдосконалює технологію виробництва овочів, впроваджує у процес виробництва все нові, більш досконалі сорти овочевих культур, особливо капусти.

Відповідні дії дають можливість підприємству завжди знаходитись у числі перших підприємств з виробництва овочевих культур, як за обсягами, так і за якістю, знаходити все нові канали реалізації своєї продукції і нових партнерів по бізнесу, бути конкурентоспроможним підприємством на ринку аграрної продукції.

Одним із головних показників економічної ефективності виробництва продукції є її собівартість. Саме від собівартості залежить кінцевий результат ефективності виробництва продукції, оскільки в ринкових умовах конкурентоспроможною залишається та продукція, а відповідно і підприємство, у якої розмір витрат на одиницю як виготовленої, так і реалізованої продукції є найнижчим. Така продукція для підприємства завжди буде приносити прибуток, за умови її високої якості, завжди буде користуватись попитом. А це означає, що і продукція, і підприємство (яке спеціалізується на виготовленні цієї продукції) будуть рентабельними.

Розмір витрат на виробництво, зберігання та реалізацію овочевих культур на підприємстві розглянемо і проаналізуємо за допомогою таблиці 2.6 та додатку Е.

Таблиця 2.6

Динаміка повної собівартості 1 ц овочів відкритого ґрунту, грн.

Культури	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Овочі відкритого ґрунту – всього	450,6	660,6	750,0	743,9	809,0	179,53
у т.ч. капуста	396,8	545,9	601,6	612,2	659,6	166,23
морква столова	602,9	754,6	786,3	794,1	826,9	137,15
буряк столовий	579,6	812,2	874,6	807,1	888,4	153,28
цибуля	442,9	626,8	899,7	856,7	832,4	187,94
помідори	942,8	986,3	1446,1	808,5	829,9	88,03
огірки	526,9	479,2	926,5	715,6	959,9	182,18
перець солодкий	1259,8	1658,3	2489,9	3126,5	2544,0	201,94
баклажани	-	1594,1	1718,9	1584,1	1577,6	-
селера коренева	-	-	845,9	926,5	1369,2	-

Наведені дані таблиці 2.6 та додатку Е доводять, що протягом періоду дослідження темпи росту витрат на виробництво продукції перевищують темпи росту її урожайності (за винятком помідорів), що пов'язано із значним ростом витрат на паливно-мастильні матеріали, електроенергію, воду та інше. Також слід відмітити, що темпи росту виробничої та повної собівартості 1 ц продукції значно коливаються, що пов'язано із природно-кліматичними умовами та термінами реалізації продукції.

В цілому за весь період дослідження витрати на виробництво, зберігання та реалізацію продукції мали стабільний темп до зростання, що, пов'язано із придбанням основних засобів, які задіяні у процесі виробництва, зберігання та реалізації продукції.

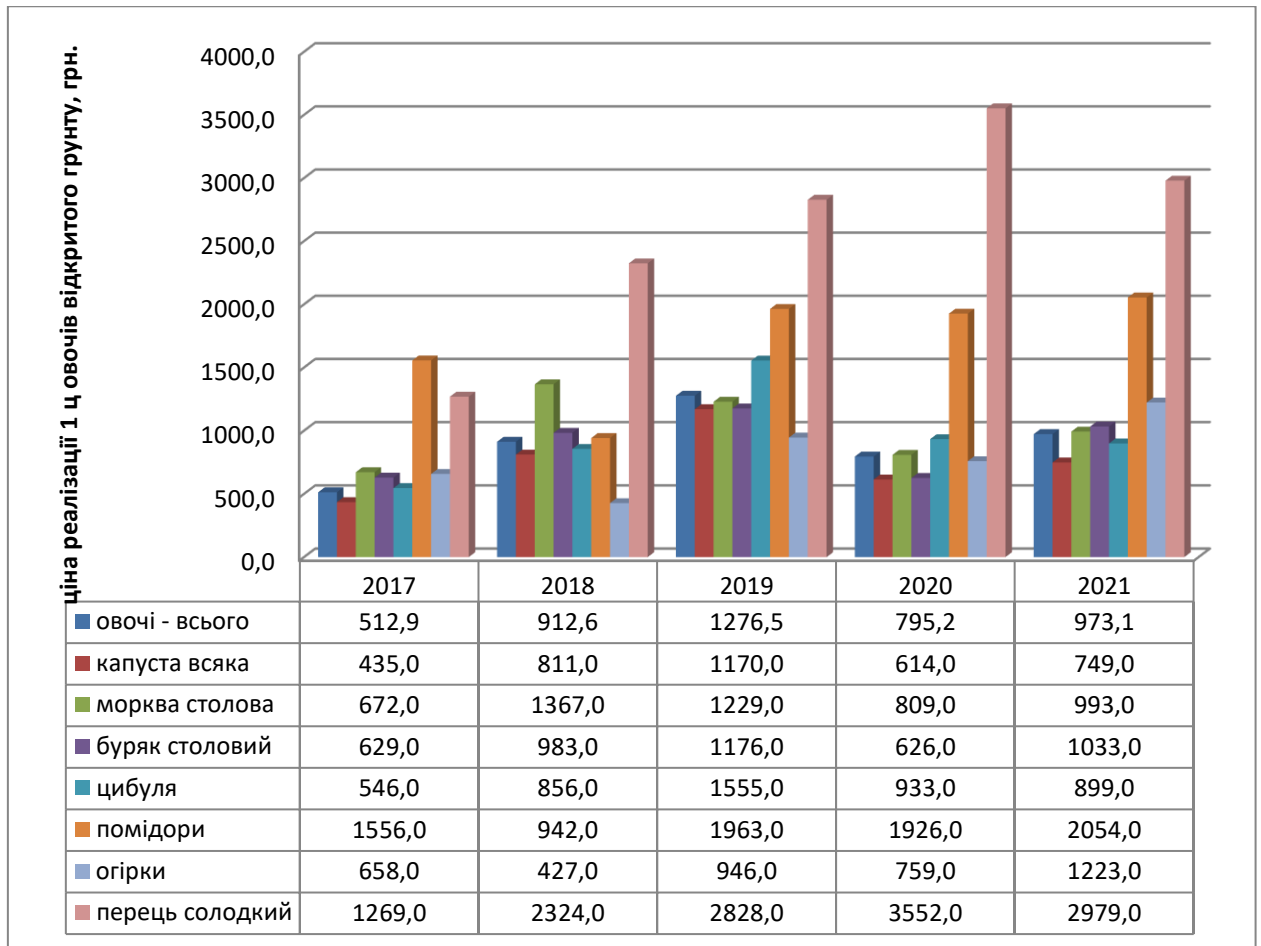
2.3. Вплив основних чинників на діяльність галузі овочівництва

В попередньому розділі були досліджені і проаналізовані усі основні показники, які пов'язані із стадією виробництва овочевої продукції. Проте, на кінцевий результат діяльності підприємства, в тому числі і галузі овочівництва, впливають не тільки показники стадії виробництва, а й показники, що пов'язані із стадією реалізації продукції. Це – ціна реалізації, кількість реалізованої продукції, прибуток та рівень рентабельності.

Основні показники стадії реалізації овочевої продукції підприємства наведено у додатку Ж.

Аналіз показників реалізації овочевої продукції доводить, що за період з 2017 по 2021 роки усі показники значно коливаються по роках, але мають тенденцію до збільшення (за винятком цибулі). Проте, по окремо взятим культурам зростання відбувається нерівномірними темпами. Так, найменше зростання ціни відбулося по моркві та помідорах (47,77% та 32,01% відповідно), найбільше – по перцю солодкому та огірках (134,75% та 85,87% відповідно). Щодо отриманого прибутку на 1 ц продукції зазначимо, що нерівномірні темпи зростання ціни та витрат на виробництво і реалізацію продукції надали можливість практично за усіма видами продукції отримати значно більший прибуток на 1 ц (за винятком цибулі), що позитивно вплинуло на критерії економічної ефективності – рівні рентабельності, який найбільше підвищився по помідорах (+82,46 відсоткових пункти), а найбільше зменшився по цибулі (-15,28 відсоткових пункти).

Для наочності змін у динаміці та різниці в цінах по окремих культурам і в цілому по групі овочі відкритого ґрунту, скористаємось графічним методом дослідження (рис. 2.1).

Рис. 2.1 Динаміка ціни реалізації 1 ц овочів відкритого ґрунту, грн.

Дані графічного методу доводять значну різницю у цінах по окремим овочевим культурам. Так, протягом п'яти років самою високою ціною була ціна на солодкий перець. Вона коливалась від 1269,0 грн. за центнер у 2017 році до 3552,0 грн. за центнер у 2020 році. А от самою низькою ціною, була ціна на капусту (вона коливалась в межах від 435,0 грн./ц у 2017 році до 1170,0 грн./ц у 2019 році).

Головну частину прибутку підприємство отримує від реалізації продукції, яка в свою чергу залежить від трьох факторів першого рівня:

- обсягу реалізованої продукції (К);
- собівартості (С);
- рівня середньо реалізаційних цін (Ц).

Обсяг реалізованої продукції як позитивно, так і негативно може впливати на суму отриманого прибутку. Так, якщо продукція є прибутковою,

то збільшення обсягу її реалізації позитивно вплине на розміри отриманого прибутку і, навпаки, якщо продукція збиткова, то збільшення розміру реалізації такої продукції призведе тільки до збільшення збитку на підприємстві. Тобто, в даному випадку чітко прослідковується пряма залежність між зазначеними факторами.

Собівартість продукції і прибуток знаходяться в обернено пропорційній залежності: зниження собівартості призводить до значного збільшення суми прибутку, і навпаки.

Зміна реалізаційних цін та розмір отриманого прибутку знаходяться в прямо пропорційній залежності.

Отже, факторна модель прибутку від реалізації овочевої продукції як в цілому, так і в розрізі окремо взятих культур має наступний вигляд:

$$П_i = K_i * (Ц_i - C_i), \quad (2.1)$$

де K_i – кількість реалізованої продукції, ц

$Ц_i$ – ціна реалізації 1 ц,

C_i – повна собівартість реалізованої продукції 1 ц. [14]

Розрахунок впливу факторів на зміну суми прибутку по овочевій продукції як в цілому, так і у розрізі окремо взятих культур проведемо за допомогою ланцюгової підстановки:

$$П_{2017} = K_{2017} * (Ц_{2017} - C_{2017}) \quad (2.2)$$

$$П_{усл1} = K_{2021} * (Ц_{2017} - C_{2017}) \quad (2.3)$$

$$П_{усл2} = K_{2021} * (Ц_{2021} - C_{2017}) \quad (2.4)$$

$$П_{2021} = K_{2021} * (Ц_{2021} - C_{2021}) \quad (2.5)$$

Тепер, використовуючи вихідну інформацію (табл. 2.7), у відповідні формули підставимо необхідні данні щодо овочевих культур, після чого визначимо вплив кожного фактору на розмір прибутку.

Використовуючи вище зазначені формули (2.2; 2.3; 2.4; 2.5) спочатку підставимо данні по капусті і отримаємо наступні результати:

$$П_{2017} = K_{2017} * (Ц_{2017} - C_{2017}) = 114278,4 * (435,0 - 396,8) = 4365434,9$$

$$П_{усл1} = K_{2021} * (Ц_{2017} - C_{2017}) = 244275,2 * (435,0 - 396,8) = 9331312,6$$

$$P_{\text{усл}2} = K_{2021} * (C_{2021} - C_{2017}) = 244275,2 * (749,0 - 396,8) = 86033725,4$$

$$P_{2021} = K_{2021} * (C_{2021} - C_{2021}) = 244275,2 * (749,0 - 659,6) = 21838202,9$$

Таблиця 2.7

Вихідна інформація щодо розрахунку факторного аналізу

Культури	ТП, ц		Ціна 1ц, грн.		Повна собівартість 1ц, грн.	
	2017	2021	2017	2021	2017	2021
	K ₀	K ₁	Ц ₀	Ц ₁	C ₀	C ₁
Овочі відкритого ґрунту – всього	138787,0	325992,1	512,9	973,1	450,6	809,0
у т.ч. капуста	114278,4	244275,2	435,0	749,0	396,8	659,6
морква столова	5185,7	10780,6	672,0	993,0	602,9	826,9
буряк столовий	5925,4	11810,5	629,0	1033,0	579,6	888,4
цибуля	3490,2	7433,4	546,0	899,0	442,9	832,4
помідори	4750,2	10745,3	1556,0	2054,0	942,8	829,9
огірки	2575,6	10577,4	658,0	1223,0	526,9	959,9
перець солодкий	2581,5	12017,9	1269,0	2979,0	1259,8	2544,0

Тепер, використовуючи ці ж формули, визначимо всі необхідні данні для розрахунку впливу факторів на зміну суми прибутку по моркві столовій.

$$P_{2017} = K_{2017} * (C_{2017} - C_{2017}) = 5185,7 * (672,0 - 602,9) = 358330,5$$

$$P_{\text{усл}1} = K_{2021} * (C_{2017} - C_{2017}) = 10780,6 * (672,0 - 602,9) = 744936,7$$

$$P_{\text{усл}2} = K_{2021} * (C_{2021} - C_{2017}) = 10780,6 * (993,0 - 602,9) = 4205496,5$$

$$P_{2021} = K_{2021} * (C_{2021} - C_{2021}) = 10780,6 * (993,0 - 826,9) = 1790651,0$$

Відповідні розрахунки проведемо по буряку столовому.

$$P_{2017} = K_{2017} * (C_{2017} - C_{2017}) = 5925,4 * (629,0 - 579,6) = 292716,1$$

$$P_{\text{усл}1} = K_{2021} * (C_{2017} - C_{2017}) = 11810,5 * (629,0 - 579,6) = 583438,3$$

$$P_{\text{усл}2} = K_{2021} * (C_{2021} - C_{2017}) = 11810,5 * (1033,0 - 579,6) = 5354876,6$$

$$П_{2021} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2021}) = 11810,5 * (1033,0 - 888,4) = 1707797,0$$

Такі ж розрахунки зробимо по цибулі, помідорах, огірках та перцю солодкому.

Цибуля:

$$П_{2017} = К_{2017} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 3490,2 * (546,0 - 442,9) = 359835,2$$

$$П_{усл1} = К_{2021} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 7433,4 * (546,0 - 442,9) = 766383,5$$

$$П_{усл2} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2017}) = 7433,4 * (899,0 - 442,9) = 3390373,7$$

$$П_{2021} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2021}) = 7433,4 * (899,0 - 832,4) = 495064,4$$

Помідори:

$$П_{2017} = К_{2017} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 4750,2 * (1556,0 - 942,8) = 2912822,6$$

$$П_{усл1} = К_{2021} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 10745,3 * (1556,0 - 942,8) = 6589005,7$$

$$П_{усл2} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2017}) = 10745,3 * (2054,0 - 942,8) = 11940155,1$$

$$П_{2021} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2021}) = 10745,3 * (2054,0 - 829,9) = 13153297,2$$

Огірки:

$$П_{2017} = К_{2017} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 2575,6 * (658,0 - 526,9) = 337665,9$$

$$П_{усл1} = К_{2021} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 10577,4 * (658,0 - 526,9) = 1386700,3$$

$$П_{усл2} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2017}) = 10577,4 * (1223,0 - 526,9) = 7362944,8$$

$$П_{2021} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2021}) = 10577,4 * (1223,0 - 959,9) = 2782920,3$$

Перець солодкий:

$$П_{2017} = К_{2017} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 2581,5 * (1269,0 - 1259,8) = 23749,8$$

$$П_{усл1} = К_{2021} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 12017,9 * (1269,0 - 1259,8) = 110564,9$$

$$П_{усл2} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2017}) = 12017,9 * (2979,0 - 1259,8) = 20661208,1$$

$$П_{2021} = К_{2021} * (Ц_{2021} - С_{2021}) = 12017,9 * (2979,0 - 2544,0) = 5227795,2$$

Останні розрахунки проведемо по всій групі овочів відкритого ґрунту.

$$П_{2017} = К_{2017} * (Ц_{2017} - С_{2017}) = 138787,0 * (512,9 - 450,6) = 8650555,0$$

$$P_{усл1} = K_{2021} * (Ц_{2017} - C_{2017}) = 325992,1 * (512,9 - 450,6) = 20318993,8$$

$$P_{усл2} = K_{2021} * (Ц_{2021} - C_{2017}) = 325992,1 * (973,1 - 450,6) = 170332916,8$$

$$P_{2021} = K_{2021} * (Ц_{2021} - C_{2021}) = 325992,1 * (973,1 - 809,0) = 53504860,6$$

Тепер, за допомогою вже визначених допоміжних даних, розрахуємо вплив кожного з факторів на величину прибутку як по овочам - всього, так і в розрізі окремих культур за допомогою наступних підстановок:

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$P_k = P_{усл1} - P_{2017} \quad (2.6)$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$P_c = P_{усл2} - P_{усл1} \quad (2.7)$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$P_s = P_{2021} - P_{усл2} \quad (2.8)$$

- загальна зміна прибутку:

$$P_{заг} = P_{2021} - P_{2017} \quad (2.9)$$

Розрахунок впливу кожного з факторів на величину прибутку почнемо з однієї з найважливіших культур на підприємстві – це капусти. Саме вона у структурі товарної продукції займає найбільший відсоток.

У вище зазначені формули (2.6; 2.7; 2.8; 2.9) підставимо данні по капусті і отримаємо наступні результати:

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$P_k = 9331,3 - 4365,4 = 4965,9$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$P_c = 86033,7 - 9331,3 = 76702,4$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$P_s = 21838,2 - 86033,7 = -64195,5$$

- загальна зміна прибутку:

$$P_{заг} = 21838,2 - 4365,4 = 17472,8$$

Відповідні розрахунки проведемо і по моркві столовій, підставивши данні у відповідні формули.

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$П_{\kappa} = 744,9 - 358,3 = 386,6$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$П_{\text{ц}} = 4205,5 - 744,9 = 3460,6$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$П_{\text{с}} = 1790,7 - 4205,5 = -2414,8$$

- загальна зміна прибутку:

$$П_{\text{заг}} = 1790,7 - 358,3 = 1432,3$$

Відповідні розрахунки проведемо по буряку столовому.

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$П_{\kappa} = 583,4 - 292,7 = 290,7$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$П_{\text{ц}} = 5354,9 - 583,4 = 4771,4$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$П_{\text{с}} = 1707,8 - 5354,9 = -3647,1$$

- загальна зміна прибутку:

$$П_{\text{заг}} = 1707,8 - 292,7 = 1415,1$$

Такі ж розрахунки зробимо по цибулі, помідорах, огірках та перцю солодкому.

Цибуля:

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$П_{\kappa} = 766,4 - 359,8 = 406,5$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$П_{\text{ц}} = 3390,4 - 766,4 = 2624,0$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$П_{\text{с}} = 495,1 - 3390,4 = -2895,3$$

- загальна зміна прибутку:

$$П_{\text{заг}} = 495,1 - 359,8 = 135,2$$

Помідори:

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$\Pi_k = 6589,0 - 2912,8 = 3676,2$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$\Pi_{ц} = 11940,2 - 6589,0 = 5351,1$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$\Pi_c = 13153,3 - 11940,2 = 1213,1$$

- загальна зміна прибутку:

$$\Pi_{заг} = 13153,3 - 2912,8 = 10240,5$$

Огірки:

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$\Pi_k = 1386,7 - 337,7 = 1049,0$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$\Pi_{ц} = 7362,9 - 1386,7 = 5976,2$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$\Pi_c = 2782,9 - 7362,9 = -4580,0$$

- загальна зміна прибутку:

$$\Pi_{заг} = 2782,9 - 337,7 = 2445,3$$

Перець солодкий:

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$\Pi_k = 110,6 - 23,7 = 86,8$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$\Pi_{ц} = 20661,2 - 110,6 = 20550,6$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$\Pi_c = 5227,8 - 20661,2 = -15433,4$$

- загальна зміна прибутку:

$$\Pi_{заг} = 5227,8 - 23,7 = 5204,0$$

Останні розрахунки проведемо по всій групі овочів відкритого гранту.

- зміна прибутку за рахунок кількості реалізуємої продукції:

$$\Pi_k = 20319,0 - 8650,6 = 11668,4$$

- зміна прибутку за рахунок ціни на продукцію:

$$\Pi_{ц} = 170332,9 - 20319,0 = 150013,9$$

- зміна прибутку за рахунок собівартості продукції:

$$П_c = 53504,9 - 170332,9 = -116828,1$$

- загальна зміна прибутку:

$$П_{заг} = 53504,9 - 8650,6 = 44854,3$$

Тепер, для наочності проведених розрахунків зведемо дані у таблицю і зробимо висновок щодо впливу кожного з вище зазначених факторів на величину прибутку (додаток 3).

Як видно з наведеного додатку за період дослідження величина прибутку збільшилась як по овочевим культурам в цілому, так і в розрізі окремих культур. Відповідні зміни у величині прибутку відбулися головним чином за рахунок підвищення ціни реалізації, а потім вже за рахунок збільшення обсягів товарної продукції (за винятком помідорів, за якими збільшення прибутку відбулось ще додатково за рахунок скорочення витрат).

Критерієм ефективної діяльності підприємства у галузі овочівництва виступає рівень рентабельності. Чим вище цей показник, тим краща діяльність галузі. Проте, як і на прибуток, на рівень рентабельності впливають ряд факторів, головними з яких є ціна та собівартість реалізованої продукції. Нерівномірні темпи зростання або спаду цих показників інколи приводять до різкого стрибка рентабельності продукції. Тому, виникає потреба досить ґрунтовно дослідити вплив цих факторів на рівень рентабельності овочевої продукції підприємства.

Розрахунок впливу ціни та повної собівартості на зміну рівня рентабельності проведемо за допомогою ланцюгових підстановок за наступними формулами:

$$PP_{2021} = \frac{(Ц_{2021} - C_{2021}) * 100}{C_{2021}} \quad (2.10)$$

$$PP_{усл} = \frac{(Ц_{2017} - C_{2021}) * 100}{C_{2021}} \quad (2.11)$$

$$PP_{2017} = \frac{(C_{2021} - C_{2017}) * 100}{C_{2017}} \quad (2.12)$$

Де, PP – рівень рентабельності, %;

Ці – ціна реалізації 1 ц відповідно базового або звітного року, грн.;

Сі – повна собівартість 1 ц відповідно базового або звітного року, грн.

[14].

Тепер у вище зазначені формули підставимо відповідні данні і зведемо їх у таблицю для більш наочного зображення (додаток И).

Наведенні данні додатку И свідчать, що підвищення рівня рентабельності як по овочевим культурам в цілому, так і в розрізі окремих культур відбулося головним чином за рахунок ціни, за винятком цибулі, де рівень її рентабельності у 2021 році по відношенню до 2017 року скоротився на 15,3 відсоткових пункти за рахунок більш стрімких темпів зростання витрат на її виробництво та реалізацію по відношенню до ціни її реалізації та помідорів, де рівень їх рентабельності підвищився на 82,5 відсоткових пункти за рахунок як зростання ціни реалізації, так і скорочення витрат на виробництво продукції.

Таким чином, ріст рівня рентабельності овочевих культур на підприємстві відбувся головним чином за рахунок більших темпів росту ціни на продукцію ніж її собівартості.

Висновки до другого розділу

На основі проведених досліджень у другому розділі дипломної роботи було встановлено наступне:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» входить в ТОП-100 кращих підприємств України і є самим великим виробником

білокачанної капусти в нашій державі. Загальний розмір площі, яка відводиться на підприємстві під вирощування усіх сортів капусти складає 320 га. Поряд з капустою на підприємстві вирощують моркву столову, буряк столовий, помідори, огірки, баклажани, перець солодкий, цибулю, селеру кореневу та зернові культури. Загальний обсяг виробництва овочів відкритого ґрунту на підприємстві у деякі роки складав більше 40 тис. тон, що є більше ніж загальний обсяг виробництва овочів у Вірменії.

2. Підприємство повністю забезпечено сучасною сільськогосподарською технікою, має п'ять складських приміщень для зберігання овочевої продукції, два з яких мають сучасні холодильні камери європейського рівня, обладнані німецьким та італійським обладнанням з повним контролем умов зберігання продукції, що дозволяє зберігати овочі свіжими протягом усієї зими.

Головним партнером підприємства з постачання насінневої продукції є селекційна компанія «Рійк Цваан Україна», а техніки – товариство з обмеженою відповідальністю «ТД Агроальянс», компанії «Гидропрофи», «Іригатор України», «UVC» та інші.

3. Аналіз основних показників діяльності підприємства протягом періоду дослідження довів, що протягом п'яти років усі показники наявності та ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства значно покращились, що відповідно позитивно вплинуло на обсяг отриманого чистого доходу (виручки) від реалізації продукції підприємства (чистий дохід у 2021 році склав 323951,0 тис. грн.). Проте, не рівномірні темпи зростання наявності ресурсного потенціалу та чистого доходу від реалізації продукції відповідно мали свій вплив на не рівномірне підвищення показників ефективності використання землі та трудових ресурсів, а саме землевіддачу та річну продуктивність праці, які у 2021 році по відношенню до 2017 року зросли в 2,2 та 2,6 рази відповідно.

В цілому ж за п'ять років досліджень критерій економічної ефективності діяльності підприємства – рівень рентабельності – підвищився на 7,1

відсоткових пункти і на період 2021 року склав 19,3%, що говорить про досить ефективну діяльність підприємства.

4. Дослідження щодо виробництва овочевої продукції на підприємстві довели, що загальний обсяг грошових надходжень від даної продукції за п'ять років збільшився в 4,4 рази і складає 97-99% від усіх надходжень підприємства.

Важливим аспектом для отримання високих врожаїв є якісний насіннєвий матеріал та зрошення. На підприємстві збудовано меліоративну систему, закуплено п'ять широкозахватних зрошувальних агрегати «Reinke», що надає можливості підприємству з року в рік збільшувати загальний обсяг овочевої продукції не тільки за рахунок розширення посівних площ, а й за рахунок підвищення її урожайності, яка за період дослідження в цілому по всій групі овочевих культур збільшилась на 5,7% і станом на 2021 рік складає 806,3 ц з гектара.

5. Головними факторами впливу на збільшення розміру прибутку, а в подальшому і рівень рентабельності овочевої продукції є – по-перше, більші темпи росту ціни реалізації ніж її собівартості, по-друге – збільшення обсягів реалізації продукції.

Обсяги виробництва продукції за період з 2017 по 2021 роки зросли на 134,9%, а рівень рентабельності за цей же період підвищився на 6,46 відсоткових пункти і станом на 2021 рік склав 20,3%.

РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Виробничий план інвестиційного проєкту переробки овочевої продукції

Товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» є одним з найбільших підприємств з виробництва овочевих культур. Протягом свого існування на підприємстві був впроваджений повний цикл виробництва цих культур: вирощування розсади у 20 теплицях площею 0,8 га, вирощування овочів, зберігання та реалізація готової продукції безпосередньо до споживача (санаторії та інші організації), а також в мережу супермаркетів «АТБ», яких в Україні налічується 1316 магазинів, в тому числі в Дніпропетровській області 144, з них у місті Дніпро 94 магазини.

Дане підприємство постійно вдосконалює технологію виробництва овочів, впроваджує у процес виробництва нові, більш досконалі сорти овочевих культур, особливо капусти, що надає йому можливість завжди знаходитись у числі перших підприємств з виробництва овочевих культур, як за обсягами, так і за якістю, знаходити все нові канали реалізації своєї продукції і нових партнерів по бізнесу, бути конкурентоспроможним підприємством на ринку аграрної продукції.

Проте, ринкова ситуація вимагає від підприємства впровадження останнього, завершального циклу - це переробка овочевих культур, що надасть можливості підприємству розширити асортимент продукції, знайти додаткові, нові канали реалізації продукції, збільшити обсяг доходу підприємства, а саме головне – максимально-можливо задовольнити потреби населення.

До такого кроку підприємство спонукає не тільки бажання завжди знаходитись в рядах кращих підприємств, а ще й та ситуація, що в кінці літа

та на початку осені споживачі отримують біля 75,0% овочів, а вже на початку зими цей обсяг продукції скорочується до 2,9% всієї овочевої продукції, яка була виготовлена в Україні. Отже, одним із пріоритетних напрямів розвитку підприємства є його диверсифікація асортименту виготовленої продукції, а саме, підприємству пропонується розпочати процес переробки овочів з максимальним збереженням поживних в них речовин.

Відповідно до поставленої мети, потрібно виконати наступні задачі:

- визначити та обґрунтувати яка продукція буде підлягати переробці і в якому обсязі з урахуванням попиту на неї;
- вивчити технологію переробки відповідної продукції;
- дослідити ринок необхідної техніки для переробки продукції;
- встановити необхідну суму для здійснення інвестиційного проекту;
- обґрунтувати економічну ефективність проекту.

Товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» є найбільшим виробником овочевої продукції у Дніпропетровській області. Головною овочевою культурою, якій підприємство найбільше приділяє уваги є капуста – білокачанна, краснокочанна та цвітна капуста. З усіх видів капусти найбільшу питому вагу займає білокачанна капуста. Різновиди її сортів, що підлягають вирощуванню у сукупності зі зрошенням дозволяють підприємству отримувати високі врожаї даної культури. Крім того, підприємство досить багато приділяє уваги вирощуванню сорту пізньої капусти – Анкома F1, який є найкращим для переробки. Посівна площа, зайнята під вирощуванням цього сорту капусти складає біля 100 га.

Також на підприємстві у великих обсягах вирощують – моркву, селеру кореневу, помідори та огірки. Всі сорти помідорів та огірків селекції «Рійк Цваан» вважаються придатними для їх переробки (соління, маринування та інше).

Відповідно до вище зазначеного підприємству рекомендується ввести у процес переробки продукції саме ці культури. Крім того, останнім часом

партнери підприємства, яким воно постачає свою продукцію, виявили готовність закуповувати відповідний асортимент переробної продукції, а саме:

- квашену капусту з морквою,
- квашену капусту з морквою та селерою кореневою,
- солоні червоні та зелені помідори,
- солоні огірки.

Так, мережа супермаркетів «АТБ» протягом 8 місяців на рік готова закуповувати весь асортимент переробної продукції у пластмасовій тарі (пластмасові відра) загальним обсягом 576000 відер (кожного виду продукції протягом місяця в обсязі 115200 відер, в тому числі на 1 магазин – 100 відер). Це дозволяє підприємству бути впевненим щодо необхідності розширення напряму своєї діяльності.

Дослідження щодо технології переробки продукції дали можливість встановити, що існують три способи переробки продукції, це – соління, мочіння та квасіння. Принципової різниці між цими способами не існує, так як вони будуються на принципі перетворення цукру овочів у молочну кислоту, яка є консервантом для зберігання продукції. Як правило, огірки солять, капусту квасять, яблука мочать. Під час цих процесів також додають сіль, яка не дозволяє розвиватись небажаній мікрофлорі; часник, хрін та інші прянощі, в яких містяться фітоциди. Наявність фітоцидів в прянощах стримує розвиток гнильних бактерій та іншої мікрофлори в овочах та фруктах. Овочі, які підлягають солінню або квасінню не повинні бути недо- або перестиглими, а вода повинна бути питною, без будь-якого присмаку та запаху.

Якість продукції залежить від декількох факторів – це наявність санітарних умов та ретельно підготовленої тари. На консервних підприємствах найчастіше у вигляді тари використовують одно- та трилітрові бутилі. Але, якщо ми плануємо реалізацію нашої продукції у пластикових відрах, то для процесу соління та квасіння краще використовувати дубові або букові бочки, які можуть бути розмірами від 25 до 150 літрів. Можна використовувати бочки

і з інших порід дерева. Але вони можуть надавати неприємний присмак готовій продукції.

Для процесів соління, квасіння бочки ретельно готують. Спочатку перевіряють верхній та нижній шпунти, потім бочки заливають водою на 12 годин з метою визначення їх придатності до використання. Бочки можна використовувати як нові, так і ті, що вже були задіяні у попередніх процесах соління, квасіння або мочіння. Головне, щоб в них був відсутній сторонній запах. Вживані бочки ретельно миють гарячою водою за допомогою щіток, після чого вимочують водою протягом 15-20 діб, а перед використанням обробляють 0,2% розчином кальцинованої соди і знову ретельно вимивають.

Сорти огірків селекції «Рійк Цваан», які вирощуються на підприємстві, вважаються придатними для їх переробки. Розмір огірків може бути 3-5 см (пікулі), 5-9 (корнішони), 9-11 (зеленці дрібні), 11,5-12 (зеленці середні), 12,5-14 см (зеленці великі). Тому, перед солінням огірків потрібно відсортувати, так як для кожного розміру огірків потрібно використовувати розчин солі різної концентрації. Перед засолкою огірків ретельно миють потім їх замочують у холодній воді на 2-3 години.

Найпоширенішим рецептом соління огірків є рецепт коли на 10 кг огірків додають 300 г кріпу, 50 г листя або коріння хрону, 3-5 шт. гіркового стручкового перцю та 10-20 зубків часнику. Загальний обсяг прянощів не повинен перевищувати 5% обсягу (ваги) огірків. Під час приготування слід пам'ятати, що не залежно від того, яка тара використовується під час соління огірків, в неї вміщується 55-60% огірків та 40-45% розсолу з прянощами. Чим менший розмір огірків, тим менша повинна бути концентрація розсолу. Розсол готується в наступній пропорції: для 3% розсолу потрібно на 10 л води додати 305 г солі, для 4% - 409, 5% - 514, 6% - 620, 7% - 727, 8% - 836, 9% - 946, 10% - 1057.

Під час соління огірків у бочці слід пам'ятати, що їх рекомендується укладати вертикально, а прянощі необхідно додавати в три шари – на дно бочки, посередині та зверху. Після цього огірків заливають розсолом та ледь

прикриваються шпунтом. Першу добу температура процесу соління огірків повинна складати 18-22 °С, так як саме при цій температурі починається процес бродіння. Після цього температуру потрібно знизити до 3-4 °С. Процес бродіння огірків закінчується приблизно за 12-18 днів, коли піна в шпунтовому отворі перестане виділятися. Після цього шпунти ретельно вимивають та закривають ними бочки для подальшого зберігання огірків у сховищах.

Для соління помідорів використовують плоди різної фази стиглості – червоні, рожеві, бурі, молочні, зелені. Процес соління помідорів починається з того, що спочатку їх сортують за стиглістю, так як саме від їх стиглості залежить концентрацію розсолу. Потім їх ретельно миють та складають у бочки перекладаючи їх трьома шарами прянощів. Стигли помідори солять в бочках по 25-50 кг, а менш стиглі можна засолювати в бочках більшої ємності. Концентрація розсолу для стиглих помідорів повинна бути 7-8%, для рожевих та бурих та зелених – 6%. Процес бродіння та зберігання помідорів відбувається при температурі 5-6 °С.

В залежності від того, які прянощі використовуються під час соління помідорів, вони можуть бути гострими, часниковими та іншими. Ми рекомендуємо використовувати найпоширеніший рецепт соління помідорів, для якого потрібно на 10-10,5 кг помідорів взяти свіжого укропу 200 г, один лавровий листочок середнього розміру, дві горошинки запашного перцю. Також (за бажанням) можна додавати листя смородини, вишні, коріння селери, хрону, зубчики часнику та стручкового гірко перцю. Для приготування розсолу потрібно на 514 г солі розтворити в 10 літрах води.

Квасіння є одним із способів, під час якого продукти, які квасяться, найбільше зберігають вітамін С. Процесу квасіння, як правило, підлягає капуста пізніх сортів, в якій найбільший вміст цукру. Квасити капусту можна в скляних бутлях, дерев'яних бочках тощо. Процес квасіння капусти починається з того, що її шинують таким чином, щоб товщина смужок не перевищувала 3-5 см. Потім її укладають у відповідну ємність (найчастіше у

бочки), додають (згідно обраної рецептури) моркву, буряк журавлину, селеру або будь-який інший продукт, який надає приємного смаку капусти. Підготовлені складові перемішують з прянощами (лавровий лист, запашний та чорний перець тощо), додають суху сіль з розрахунку 1,7-2 % (170 - 200 г солі на 10 кг шаткованої капусти), вкладають у підготовлені бочки і щільно утрамбовують до появи соку на поверхні. Після цього на поверхню кладуть полотенець та гніт. Процес бродіння капусти триває протягом 10-12 днів при температурі 18-22 °С.

Існує безліч рецептів квасіння капусти, тому ми підприємству рекомендуємо використати два найкращих (на наш погляд) рецепти. Це рецепт квашеної капусти з морквою та рецепт квашеної капусти з селерою. Для першого рецепту використовують наступні інгредієнти: на 10 кг капусти беруть 400 г нарізної моркви, 3 шт. лаврового листа, 5г. насіння укропу та 200 г солі. Для другого рецепту використовують на 60 кг шикованої капусти 3,5 кг нарізної моркви, 10 кг селери кореневої, 10-15 листочків лаврового листа, 7-8 горошин запашного перцю та 1,4 кг солі.

За даним рецептом на 60 кг свіжої капусти отримують 50 кг квашеної капусти. Втрати при зачищенні головок становлять близько 8 %, але їх треба визначати контрольними зважуваннями. Втрати при бродінні сягають 12 %.

Оскільки обсяги поставок у мережу супермаркетів «АТБ» переробної овочевої продукції визначаються загальною кількістю однолітрових пластикових відер, а також враховуючи, що в будь-яку тару огірків та помідорів вміщується 55-60% від загального об'єму, квашеної капусти – 80,0%, втрати при зачищенні головок капусти становлять близько 8 %, а під час квашення капусти біля 12%, виникає потреба у визначенні необхідного загального обсягу основної продукції у свіжому вигляді та відповідних інгредієнтів згідно рецептури.

Загальний обсяг необхідної кількості червоних помідорів, для переробки і постачання їх у мережу супермаркетів «АТБ» в обсязі 115200 однолітрових пластикових відер протягом 8 місяців, складає 69120 кг ($115200 * 0,6$).

Згідно рецептури приготування солоних помідорів необхідно на 10,7 кг свіжих помідорів – 200 г свіжого укропу, 514 г солі кухонної, 1 шт. лаврового листа та 2 горошини запашного перцю. Відповідно на 1 кг помідорів потрібно – 0,019 кг укропу, 0,048 кг кухонної солі.

Розрахуємо необхідну кількість інгредієнтів для соління 69120 кг помідорів.

Свіжий кріп: $69120 * 0,019 = 1313,28$ кг або 1314,0 кг;

Сіль кухонна: $69120 * 0,048 = 331,68$ або 332,0 кг;

Лаврове листя: $(69120 / 10,7) * 1 = 6459,8$ або 6460,0 листа. Оскільки в одному кілограмі знаходиться 4000 шт. лаврового листа, для засолки 69120 кг помідорів потрібно 1,728 кг лаврового листа ($69120 / 4000$).

Перець запашний: $(69120 / 10,7) * 2 = 12920$ шт. Оскільки в одному кілограмі знаходиться 11000 шт. горошин перцю запашного, для засолки 69120 кг помідорів потрібно 1,2 кг запашного перцю ($12920 / 11000$).

Для засолки зелених помідорів необхідна така ж кількість помідорів і супутніх інгредієнтів як і для червоних помідорів, оскільки їх рецептури повністю співпадає.

Загальний обсяг необхідної кількості огірків для переробки і постачання їх в обсязі 115200 відер протягом 8 місяців складає 69120 кг ($115200 * 0,6$).

Згідно рецептури приготування солоних огірків необхідно на 10 кг свіжих огірків – 3-5 шт. перцю гіркого стручкового, 10-20 зубків часнику, 50г хрину (корінь, листя), 300 г свіжого укропу, 620 г кухонної солі. Відповідно на 1 кг огірків необхідно – 0,0006 кг гіркого стручкового перцю, 0,0006 кг часнику, 0,005 кг хрину (корінь, листя), 0,03 кг свіжого укропу, 0,062 кг кухонної солі.

Розрахуємо необхідну кількість інгредієнтів для соління 69120 кг огірків.

Перець гіркий стручковий: $69120 * 0,0006 = 41,47$ або 41,5 кг;

Часник: $69120 * 0,0006 = 41,47$ або 41,5 кг;

Хрін (коріння, листя): $69120 * 0,005 = 345,6$ кг;

Сіль кухонна: $69120 * 0,062 = 4285,5$ кг;

Кріп свіжий: $69120 * 0,03 = 2073,6$ кг.

Відповідні розрахунки проведемо щодо квашення капусти з морквою.

Загальний обсяг готової продукції, яка буде постачатись протягом 8 місяців, складає 92160 кг ($115200 * 0,8$).

Згідно рецептури на 10 кг свіжої капусти необхідно – 400 г моркви, 3 шт. лаврового листа, 5 г насіння укропу, 200 г кухонної солі. Відповідно на 1 кг свіжої капусти потрібно – 0,04 кг моркви, 0,0005 кг насіння укропу, 0,02 кг кухонної солі.

Оскільки до складу готової продукції входять всі інгредієнти (враховуючи капусту), розрахуємо питому вагу кожної складової частини рецепту. За 100 відсотків (або 1) приймемо загальний обсяг готової продукції. Тоді, кількість капусти у складі готової квашеної капусти з морквою буде складати 94,0% (1кг готової продукції – 0,04 кг моркви – 0,02 кг кухонної солі = 0,94 кг капусти), кількість моркви – 4,0%, кухонної солі – 2,0%.

З урахуванням того, що при бродінні втрати складають 12,0%, а при зачищенні головок капусти – 8,0%, для отримання необхідної кількості готової продукції потрібно кількість моркви та солі збільшити на 12,0%, а кількість капусти на 20,0% ($12,0\% + 8,0\%$). Тоді, для отримання 92160 кг квашеної капусти з морквою необхідно взяти у свіжому вигляді:

- Моркви – 4128,77 кг

$$92160 * 0,04 = 3686,4 \text{ кг}$$

Тепер збільшуємо цю кількість моркви на 12,0 %.

$$3686,4 + (3686,4 * 0,12) = 4128,77 \text{ кг}$$

- Кухонної солі – 2064,38 кг

$$92160 * 0,02 = 1843,2 \text{ кг}$$

Збільшуємо цю кількість солі на 12,0 %.

$$1843,2 + (1843,2 * 0,12) = 2064,38 \text{ кг}$$

- Капусти – 103956,48 кг

$$92160 * 0,94 = 86630,4 \text{ кг.}$$

Збільшуємо кількість капусти на 20,0%.

$$86630,4 + (86630,4 * 0,2) = 103956,48 \text{ кг}$$

- Лаврового листа – 3187 листів $[(103956,48 \text{ кг} / 10 \text{ кг}) * 3 \text{ шт.}]$ або 0,8 кг (3187 / 4000).

- Насіння укропу – 52 кг $(103956,48 * 0,0005)$.

Останнім видом продукції, по якому потрібно провести розрахунки є квашена капуста з морквою та селерою.

Загальний обсяг готової продукції, яка буде постачатись протягом 8 місяців, складає 92160 кг $(115200 * 0,8)$.

Згідно рецептури на 60 кг свіжої капусти необхідно – 3,5 кг моркви, 1,0 кг часнику, 10,0 кг селери кореневої, 1,4 кг кухонної солі, 10 шт. лаврового листа, 7-8 шт. запашного перцю. Відповідно на 1 кг свіжої капусти потрібно – 0,058 кг моркви, 0,017 кг часнику, 0,17 кг селери, 0,023 кг кухонної солі.

Оскільки до складу готової продукції входять всі інгредієнти (враховуючи капусту), розрахуємо питому вагу кожної складової частини рецепту. За 100 відсотків (або 1) приймемо загальний обсяг готової продукції. Тоді, кількість капусти у складі готової квашеної капусти з морквою та селерою буде складати 73,2% $(1 \text{ кг готової продукції} - 0,058 \text{ кг моркви} - 0,017 \text{ кг часнику} - 0,17 \text{ кг селери} - 0,023 \text{ кг солі} = 0,732 \text{ кг капусти})$, 5,8 % моркви, 1,7% часнику, 17,0 % селери, 2,3% кухонної солі.

З урахуванням того, що при бродінні втрати складають 12,0%, а при зачищенні головок капусти – 8,0%, для отримання необхідної кількості готової продукції потрібно кількість моркви, часнику, селери та солі збільшити на 12,0%, а кількість капусти на 20,0% $(12,0\% + 8,0\%)$. Тоді, для отримання 92160 кг квашеної капусти з морквою та селерою необхідно взяти у свіжому вигляді:

- Моркви – 5986,7 кг

$$92160 * 0,058 = 5345,3 \text{ кг}$$

$$5345,3 + (5345,3 * 0,12) = 5986,7 \text{ кг}$$

- Часнику – 1754,7кг

$$92160 * 0,017 = 1566,7 \text{ кг}$$

$$1566,7 + (1566,7 * 0,12) = 1754,7 \text{ кг}$$

- Селери кореневої – 17547,3 кг

$$92160 * 0,17 = 15667,2 \text{ кг}$$

$$15667,2 + (15667,2 * 0,12) = 17547,3 \text{ кг}$$

- Солі кухонної – 2374,1 кг

$$92160 * 0,023 = 2119,7 \text{ кг}$$

$$2119,7 + (2119,7 * 0,12) = 2374,1 \text{ кг}$$

- Капусти – 80953,3 кг

$$92160 * 0,732 = 67461,1 \text{ кг}$$

$$67461,1 + (67461,1 * 0,2) = 80953,3 \text{ кг}$$

- Лаврового листа – 13492 листів [(80953,3 кг / 60 кг) * 10шт.] або 3,4 кг (13492 / 4000).

- Запашного перцю – 9445 шт. [(80953,3 кг / 60 кг) * 7шт.] або 0,9 кг (6445 / 11000).

Тепер переведемо загальну кількість необхідної продукції у грошову оцінку. Для цього капусту, моркву, селеру кореневу будемо оцінювати по собівартості виробництва продукції на підприємстві. Часник, сіль кухонну, лавровий лист, насіння укропу та свіжий укроп, запашний перець, хрін, перець гіркий стручковий підприємство буде купувати.

Згідно рецептури і вище проведених розрахунків для приготування квашеної капусти з морквою в обсязі 92160 кг готової продукції необхідно: моркви – 4128,77 кг, капусти – 103956,48 кг, солі кухонної – 2064,38 кг, лаврового листа – 0,8 кг, насіння укропу – 52 кг.

Оскільки морква та капуста вирощуються на підприємстві, оцінимо їх по собівартості виробництва (собівартість 1 кг моркви – 7,75 грн., капусти – 6,06 грн.). Таким чином, вартість моркви складе 31998,2 грн. (4128,8 * 7,75), вартість капусти – 629976,4 грн. (103956,5 * 6,06).

Сіль кухонну, лаврове листя та насіння укропу підприємство буде купувати. Тому, після вивчення ринку сільськогосподарської продукції було встановлено, що середня вартість кухонної солі складає 16,0 грн. за кг, лаврового листа – 270,0 грн. за кг, насіння укропу – 85,0 грн. за кг. Загальна вартість кожного із вище зазначених інгредієнтів складе:

- Солі кухонної – 4230,4 грн. (2064,4 * 16,0);

- Лаврового листа – 216,0 грн. (0,8 * 270);
- Насіння укропу – 4420,0 грн. (52,0 * 85,0).

Загальна вартість сировини, необхідної для приготування квашеної капусти з морквою в обсязі 92160 кг, складе 670841,0 грн., у тому числі вартість закупки необхідних інгредієнтів – 8866,4 грн.

Для приготування квашеної капусти з морквою та селерою в обсязі 92160 кг готової продукції необхідно: моркви – 5986,7 кг, часнику – 1754,7 кг, селери кореневої – 17547,3 кг, капусти – 80953,3 кг, солі кухонної – 2374,1 кг, лаврового листа – 3,4 кг, запашного перцю – 0,9 кг.

Собівартість 1 кг моркви – 7,75 грн., селери кореневої – 12,5 грн., капусти – 6,06 грн. Відповідно загальна вартість моркви складе 46397,0 грн. (5986,7 * 7,75), вартість капусти – 490577,0 грн. (80953,3 * 6,06), селери кореневої – 219341,2 грн. (17547,3 * 12,5).

Часник, лаврове листя, запашний перець та кухонну сіль підприємство буде закуповувати за наступними цінами:

- Часник – 70,0 грн. за кг;
- Сіль кухонну – 16,0 грн. за кг;
- Лаврове листя – 270,0 грн. за кг;
- Запашний перець – 413,0 грн. за кг.

Згідно визначених обсягів необхідної продукції та встановлених цін, їх вартість складе:

- Часнику – 52829,0 грн. (1754,7 * 70);
- Кухонної солі – 37985,6 грн. (2374,1 * 16,0);
- Лаврового листа – 918,0 грн. (3,4 * 270,0);
- Запашного перцю – 371,7 грн. (0,9 * 413,0).

Загальна вартість сировини для приготування квашеної капусти з морквою та селерою – 848419,5 грн., у тому числі вартість закупки необхідних інгредієнтів – 92104,3 грн.

Тепер, проведемо розрахунки щодо вартості інгредієнтів необхідних для приготування солоних червоних помідорів.

Для засолки червоних помідорів в обсязі 69120,0 кг необхідно:

- Помідорів – 69120,0 кг;
- Свіжого укропу – 1314,0 кг;
- Кухонної солі – 332,0 кг;
- Лаврового листа – 1,73 кг;
- Перцю запашного – 1,17 кг.

Оскільки помідори вирощуються на підприємстві, оцінимо їх по собівартості виробництва (собівартість 1 кг помідорів – 8,14 грн.). Таким чином, вартість помідорів складе 562636,8 грн. ($69120,0 * 8,14$).

Свіжий кріп, сіль кухонну, лаврове листя та запашний перець підприємство закуповує. Відповідно до встановлених обсягів та цін на усі складові частини рецепту приготування солоних помідорів, підприємству необхідно буде витратити наступну суму:

- На закупку свіжого укропу – 354780,0 грн. ($1314,0 * 270,0$);
- Солі кухонної – 5312,0 грн. ($332,0 * 16,0$);
- Лаврового листя – 467,1 грн. ($1,73 * 270,0$);
- Перцю запашного – 495,6 грн. ($1,2 * 413,0$).

Загальна вартість сировини для засолки червоних помідорів складе 923692,0 грн., у тому числі вартість закупки необхідних інгредієнтів – 361054,7 грн.

Так як рецептура приготування солоних червоних та зелених помідорів повністю співпадають, загальна вартість сировини для засолки зелених помідорів також складе 923692,0 грн., у тому числі вартість закупки необхідних інгредієнтів – 361054,7 грн..

Для засолки огірків в обсязі 69120 кг необхідно:

- Огірків – 69120,0 кг;
- Часнику – 41,5 кг;
- Перцю гіркокого стручкового – 41,5 кг;
- Хрону – 345,6 кг;
- Солі кухонної – 4285,5 кг;

- Свіжого укропу – 2073,6 кг.

Огірки вирощуються на підприємстві, а тому оцінюємо їх по собівартості виробництва (собівартість 1 кг огірків – 8,15 грн.). Таким чином, вартість огірків складе 563328,0 грн. ($69120,0 * 8,15$).

Всі інші інгредієнти підприємство закуповуватиме. Відповідно до встановлених обсягів та цін підприємству необхідно буде витратити наступну суму:

- На закупку свіжого укропу – 559872,0 грн. ($2073,6 * 270,0$);
- Часнику – 2905 грн. ($41,5 * 70,0$);
- Перцю гіркокого стручкового – 1660,0 грн. ($41,5 * 40,0$);
- Хрону – 1900,8 грн. ($345,6 * 5,50$);
- Солі кухонної – 68568,0 грн. ($4285,5 * 16,0$).

Загальна вартість сировини для засолки огірків складе 1198243,0 грн., у тому числі вартість закупки необхідних інгредієнтів – 634905,8 грн.

Будь-яке виробництво неможливе без застосування виробничих фондів та трудових ресурсів. Тому, після вивчення ринку техніки, нами було встановлено, що для впровадження у виробництво переробки овочевої продукції підприємству необхідно закупити наступну техніку та інвентар:

- машину для калібровки та сортування овочів РК-1100 вартістю 446400,0 грн. Особливістю даної машини є те, що вона може калібрувати як довгастий продукт (огірки, моркву, перець і т.д.), так і круглий продукт (помідори, картоплю і т. д.). Під час калібровки продукт ділиться на 3 фракції;

- дві миючих машини Vega MP Standart з фільтром і системою рециркуляції води, функцією ополіскування, загальною вартістю 486000,0 грн.;

- автоматичну машину Vega UV 50 Universal для зважування плодоовочевої продукції загальною вартістю 299250,0 грн.;

- дві багатофункціональні машини ФС 306 для нарізки та шинкування овочевої продукції загальною вартістю 409500,0 грн.;

- машину Vega ST 5000 для чистки моркви, селери та іншої овочевої продукції продуктивністю 3000-5000 кг на годину і загальною вартістю 336000,0 грн.;
- машину для змішування компонентів із обсягом бункеру 500 л і вартістю 185850,0 грн.;
- обробні столи у кількості 4 штуки загальною вартістю 16800,0 грн.;
- дубові бочки: об'ємом 50 літрів (для помідорів) – 3202 штук загальною вартістю 2714872,0 грн., об'ємом 150 літрів (для огірків) – 534 штуки загальною вартістю 938960,0 грн. та об'ємом 500 літрів (для капусти) – 107 штук загальною вартістю 836920,0 грн.

Для переробки продукції підприємству додатково потрібно закупити ножі, тару для приготування розсолу та інше на загальну суму 16800 грн.

Загальна вартість однолітрових пластикових відер, необхідних для розфасовки п'яти видів продукції, складе 3744000,0 грн. $[(115200 * 6,5) * 5]$. Загальна вартість наклейок на відра – 432000,0 грн. $[(115200 * 0,75) * 5]$.

Автомобілі для перевозки готової продукції на підприємстві є у кількості 5 штук. Приміщення для переробки продукції існує.

Таким чином, загальна сума необхідних коштів для впровадження у виробництво інвестиційного проекту переробки овочевої продукції складе 12303803,7 грн. $(446400 + 486000 + 299250 + 409500 + 336000 + 185850 + 168000 + 2714872 + 938960 + 836920 + 3744000 + 432000 + 721366 + 634915 + 8866,4 + 92104,3)$.

У процесі виробництва основні виробничі засоби зношуються, а тому виникає потреба в нарахуванні на них амортизації, яка в подальших розрахунках економічної ефективності впровадження інвестиційного проекту входить до складу грошових потоків.

Підприємству пропонується здійснювати нарахування амортизації за допомогою прямолінійного методу за наступною формулою:

$$A_p = BA : T, \quad (3.1)$$

де, BA — вартість, яка амортизується;

T — очікуваний строк корисного використання основного засобу.

Очікуваний строк корисного використання усіх основних засобів, за винятком дубових бочок та столів, 10 років. Що ж стосується бочок та столів, то їх корисний термін експлуатації підприємству рекомендується встановити на рівні трьох років.

Відповідно до зазначених термінів корисної експлуатації основних фондів та методу нарахування на них амортизації, щорічні суми амортизаційних відрахувань надано в таблиці 3.1.

Тепер розподілимо суму щорічних амортизаційних відрахувань на кожен вид продукції для визначення її собівартості. Зазначимо, що деякі види машин будуть використовуватись для переробки усіх п'яти видів продукції, а деякі тільки під конкретні види продукції, а саме для засолки помідорів та огірків (три види продукції) будуть використовуватись: машина для калібровки та сортування овочів РК-1100, миюча машина Vega MP Standart з фільтром і системою рециркуляції води та функцією ополіскування, автоматична машина Vega UV 50 Universal для зважування плодоовочевої продукції, обробні столи у кількості 2 штук. Дубові бочки об'ємом 50 літрів будуть використовуватись для засолки двох видів помідорів, бочки об'ємом 150 літрів тільки для засолки огірків.

Таблиця 3.1

Щорічні амортизаційні відрахування, грн.

Основний засіб	Кількість, шт.	Загальна вартість, грн.	Термін корисного використання, років	Сума щорічних амортизаційних відрахувань, грн.
Машина для калібровки та сортування овочів РК-1100	1	446400	10	44640,0
Миюча машина Vega MP Standart з фільтром і	2	486000	10	48600,0

системою рециркуляції води та функцією ополіскування				
Автоматична машина Vega UV 50 Universal для зважування плодоовочевої продукції	1	299250	10	29925,0
Багатофункціональна машина ФС 306 для нарізки та шинкування овочевої продукції	2	409500	10	40950,0
Машина Vega ST 5000 для чистки овочів	1	336000	10	33600,0
Машина для змішування	1	185850	10	18585,0
Обробні столи	4	16800	3	5600,0
Дубові бочки: об'ємом 50 літрів	12806	2714872	3	904957,3
об'ємом 150 літрів	2134	938960	3	312986,7
об'ємом 500 літрів	427	836920	3	278973,3
Автомобіль марки «Газель» (вартість від якої буде нараховуватись амортизація)	2	440000	10	44000,0
Всього:	x	7110552	x	1762817,3

Для квашення капусти з морквою та капусти з морквою та селерою будуть використовуватись наступні основні засоби: миюча машина Vega MP Standart з фільтром і системою рециркуляції води та функцією ополіскування, автоматична машина Vega UV 50 Universal для зважування плодоовочевої продукції, багатофункціональна машина ФС 306 для нарізки та шинкування овочевої продукції, машина Vega ST 5000 для чистки овочів, машина для змішування, обробні столи у кількості 2 штук, дубові бочки об'ємом 500 літрів.

Автомобілі марки «Газель» в обсязі двох штук будуть використовуватись для перевозки усіх п'яти видів готової продукції. Але, під час розподілу щорічної суми амортизаційних відрахувань врахуємо, що данні автомобілі планується використовувати не тільки для перевозки переробної продукції. Тому загальна сума щорічних амортизаційних відрахувань буде розподілена

порівню між переробною продукцією та тими видами продукції, під які планується додатково використовувати автотранспорт.

Розподіл щорічної суми амортизаційних відрахувань на кожен вид продукції надано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

**Розподіл щорічної суми амортизаційних відрахувань
на соління та квасіння продукції, грн.**

Основний засіб	Сума щорічних амортизаційних відрахувань		
	2023	2024	2025
Солоні червоні помідори	452478,7	452478,7	452478,7
Солоні зелені помідори	452478,7	452478,7	452478,7
Солоні огірки	312986,7	312986,7	312986,7
Квашена капуста з морквою	139486,7	139486,7	139486,7
Квашена капуста з морквою та селерою	139486,7	139486,7	139486,7
Всього	1496917,5	1496917,5	1496917,5

Наведені дані засвідчують, що загальна сума амортизаційних витрат з року в рік протягом усього періоду інвестиційного проекту буде незмінною. Проте, загальні суми відрахувань на соління помідорів та огірків, а також квашення капусти значно між собою різняться.

Процес виробництва продукції неможливий без трудових ресурсів, які приймають в ньому активну участь. Отже, необхідно розрахувати загальну суму витрат, яку буде нести підприємство на виплату заробітної плати працівникам, що будуть задіяні у виробництві зазначеної продукції.

Загальна кількість осіб задіяних у процесі переробки п'яти видів продукції протягом восьми місяців пропонується в обсязі 20 осіб із місячною заробітною платою 8000,0 грн. Таким чином, фонд заробітної плати 20 осіб протягом періоду їх роботи складе 1280000,0 грн. До цієї суми додамо обов'язкові нарахування в обсязі 22,0% або 281600,0 грн. (1280000,0 * 0,22). Загальна сума витрат на оплату праці робітників складе 1561600,0 грн.

Відповідно витрати по заробітній платі працівників на кожен вид продукції складуть 312320,0 грн. $(1561600,0 / 5)$.

Всю виготовлену продукцію підприємство буде постачати в 2 центри «АТБ» розподілу продукції (РЦ), звідки вона вже буде постачатись в 144 магазини мережі супермаркетів. А це означає, що підприємство буде нести витрати по транспортуванню продукції до РЦ, які знаходяться в м. Дніпро.

Загальна кількість доставки продукції до двох РЦ протягом місяця планується у кількості п'яти разів. Загальний обсяг кілометражу до двох РЦ протягом місяця складає біля 500 км. Транспортування продукції будуть здійснювати два автомобілі марки «Газель» з розходом бензину 14 літрів на 100 км. протягом восьми місяців. Виходячи з вищезазначеного загальний обсяг кілометражу складе 20000 км $(500 * 5 * 8)$, а витрати на бензин (ціна 1 л бензину – 53,0 грн.) протягом усього періоду поставок 148400,0 грн. $[(20000 * 53,0 * 14) / 100]$.

До загальної суми витрат на бензин додамо витрати на поточний ремонт автомобілів в обсязі 1,5% від їх вартості. Розмір витрат складе 112500,0 грн.

Таким чином, загальна сума витрат на транспортування продукції протягом восьми місяців складе 260900,0 грн. $(148400,0 + 112500)$, в тому числі на один вид продукції 52180,0 грн. $(260900 / 5)$.

Інші операційні витрати пропонується взяти на рівні 10,0% від загальної суми витрат.

Тепер, для визначення та наочного зображення загальної суми операційних витрат пов'язаних з виробництвом та реалізацією конкретного виду продукції, зведемо їх в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Поточні витрати на виробництво та реалізацію переробної продукції

Статті витрат	Сума витрат, грн.		
	2023	2024	2025
Солоні червоні (зелені) помідори			
Амортизація	452478,7	452478,7	452478,7
Сировина	923691,5	923691,5	923691,5
Транспортні витрати	52180,0	52180,0	52180,0
Оплата праці з соціальними відрахуваннями	312320,0	312320,0	312320,0
Пластикові відра	748800,0	748800,0	748800,0

Наклейки	86400,0	86400,0	86400,0
Інші витрати	257549,9	257549,9	257549,9
Всього витрат	2833420,1	2833420,1	2833420,1
Солоні огірки			
Амортизація	312986,7	312986,7	312986,7
Сировина	1198243,0	1198243,0	1198243,0
Транспортні витрати	52180,0	52180,0	52180,0
Оплата праці з соціальними відрахуваннями	312320,0	312320,0	312320,0
Пластикові відра	748800,0	748800,0	748800,0
Наклейки	86400,0	86400,0	86400,0
Інші витрати	271092,9	271092,9	271092,9
Всього витрат	2982022,6	2982022,6	2982022,6
Квашена капуста з морквою			
Амортизація	139486,7	139486,7	139486,7
Сировина	670841,0	670841,0	670841,0
Транспортні витрати	52180,0	52180,0	52180,0
Оплата праці з соціальними відрахуваннями	312320,0	312320,0	312320,0
Пластикові відра	748800,0	748800,0	748800,0
Наклейки	86400,0	86400,0	86400,0
Інші витрати	201002,7	201002,7	201002,7
Всього витрат	2211030,4	2211030,4	2211030,4
Квашена капуста з морквою та селерою			
Амортизація	139486,7	139486,7	139486,7
Сировина	848420,0	848420,0	848420,0
Транспортні витрати	52180,0	52180,0	52180,0
Оплата праці з соціальними відрахуваннями	312320,0	312320,0	312320,0
Пластикові відра	748800,0	748800,0	748800,0
Наклейки	86400,0	86400,0	86400,0
Інші витрати	218760,7	218760,7	218760,7
Всього витрат	2406367,4	2406367,4	2406367,4

З наведеної таблиці видно, що найбільші поточні витрати будуть під час соління огірків.

3.2. Проектний аналіз інвестиційного проекту

Реалізація інвестиційного проекту переробки овочевої продукції передбачає вкладення коштів у розмірі 12 303 803,7 грн., в тому числі на придбання необхідної техніки та інвентарю – 10 846 552,0 грн., на закупку сировини згідно рецептури – 1 457 251,7 грн. Підприємство має необхідну

кількість власних фінансових ресурсів для здійснення інвестиційного проєкту. Тривалість проєкту 3 роки.

Аналіз інвестиційного проєкту почнемо з того, що визначимо загальні суми доходу та операційних витрат на виробництво продукції. Всю необхідну інформацію надамо у таблицях 3.4 та 3.5.

Таблиця 3.4

Витрати операційної діяльності, грн.

Показники	2023	2024	2025	Усього
Прямі матеріальні витрати	8740887,0	8740887,0	8740887,0	26222661,0
Прямі трудові витрати (оплата праці і соціальні відрахування)	1561600,0	1561600,0	1561600,0	4684800,0
Разом прямі витрати	10302487,0	10302487,0	10302487,0	30907461,0
Операційні витрати - всього	1466856,1	1466856,1	1466856,1	4400568,3
у т.ч. адміністративні витрати	1205956,1	1205956,1	1205956,1	3617868,3
Амортизація, всього	1496917,5	1496917,5	1496917,5	4490752,5
Всього витрат операційної діяльності	13266260,6	13266260,6	13266260,6	39798781,8

Запланований обсяг доходів був визначений на основі даних вивчення цінової політики ринку товарів і загального запланованого обсягу поставок переробної продукції. Розмір надходжень по кожному окремому виду переробної продукції та в цілому по проєкту надано у таблиці 3.5. Оскільки обсяги поставок протягом трьох років заплановані у незмінному обсязі, дані щодо надходжень від операційної діяльності будуть представлені тільки за один рік.

Таблиця 3.5

Надходження від операційної діяльності

Вид продукції	Ціна за 1 відро, грн.	Кількість відер, шт.	Загальний обсяг надходжень, грн.
Солоні червоні помідори	50,00	115200	5760000
Солоні зелені помідори	50,00	115200	5760000
Солоні огірки	65,00	115200	7488000

Квашена капуста з морквою	35,00	115200	4032000
Квашена капуста з морквою та селерою	40,00	115200	4608000
Всього	x	576000	27648000

На підставі таблиць 3.4 та 3.5 розрахуємо бюджет інвестиційного проєкту та наведемо його у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Бюджет проєкту, грн.

Статті доходів/витрат	2023	2024	2025	Усього
I. Кошти на початок проєкту	12303803,7	26685543,1	41067282,5	80056629,3
II. Надходження від операційної діяльності	27648000,0	27648000,0	27648000,0	82944000,0
III. Разом наявні кошти (1+2)	39951803,7	54333543,1	68715282,5	163000629,3
IV. Витрати по операційній діяльності	13266260,6	13266260,6	13266260,6	39798781,8
V. Разом грошові виплати	13266260,6	13266260,6	13266260,6	39798781,8
VI. Кошти на кінець року (3-5)	26685543,1	41067282,5	55449021,9	123201847,5
VII. Грошовий потік по операційній діяльності (2-4)	14381739,4	14381739,4	14381739,4	43145218,2

Бюджет проєкту доводить, що інвестиційний проєкт є збалансованим і дефіциту коштів не має.

Основними показниками, що визначають ефективність впровадження інвестиційного проєкту є чиста теперішня вартість, чиста теперішня вартість модифікована, рентабельність інвестицій, коефіцієнт вигод/витрат та строк окупності проєкту (таблиця 3.8). Для розрахунку зазначених показників скористаємось додатковою таблицею 3.7.

Таблиця 3.7

Визначення показників ефективності проєкту

Показник	2023	2024	2025
Сума інвестицій, грн.	12303803,7		

Вигоди по проекту, грн.	27648000,0	27648000,0	27648000,0
- солоних червоних помідорів	5760000,0	5760000,0	5760000,0
- солоних зелених помідорів	5760000,0	5760000,0	5760000,0
- солоних огірків	7488000,0	7488000,0	7488000,0
- квашеної капусти з морквою	4032000,0	4032000,0	4032000,0
- квашеної капусти з морквою та селерою	4608000,0	4608000,0	4608000,0
Поточні витрати по проекту, грн.	13266260,6	13266260,6	13266260,6
- солоних червоних помідорів	2833420,1	2833420,1	2833420,1
- солоних зелених помідорів	2833420,1	2833420,1	2833420,1
- солоних огірків	2982022,6	2982022,6	2982022,6
- квашеної капусти з морквою	2211030,4	2211030,4	2211030,4
- квашеної капусти з морквою та селерою	2406367,4	2406367,4	2406367,4
Амортизація, грн.	1496917,5	1496917,5	1496917,5
Коефіцієнт дисконтування (при R=25,0%)	0,8	0,64	0,512
Чисті грошові потоки, грн.	15878656,9	15878656,9	15878656,9
Дисконтовані грошові потоки, грн.	12702925,5	10162340,4	8129872,3
Дисконтований грошовий потік з початку експлуатації проекту, грн.	12702925,5	22865265,9	30995138,3
Дисконтовані вигоди, грн.	23315934,0	18652747,2	14922197,8
Дисконтовані витрати, грн.	10613008,5	8490406,8	6792325,4

Результат розрахунків індикаторів інвестиційного проекту надано в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Індикатори ефективності проекту

Показники	Значення
NPV	30995138,3
NPV _м	18691334,6
Рентабельність інвестицій, %	151,9
Коефіцієнт вигоди/затрати	2,20
Строк окупності проекту, років	0,97

Наведені данні індикаторів ефективності інвестиційного проекту дають можливість стверджувати, що даний проект є доцільним оскільки

модифікована вартість більша за суму інвестицій, рентабельність проєкту складає 151,9%, а період окупності інвестиційного проєкту трохи менше року (0,97).

Здійснення інвестиційного проєкту залежить від певного кола ризиків, які визначають за кількісною та якісною оцінками.

Якісну оцінку ризиків здійснюють за допомогою аналізу внутрішніх та зовнішніх чинників, які можуть впливати на інвестиційний проєкт (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9

Якісний аналіз ризиків проєкту

Вид ризику	Фактори невизначеності, які формують ризик	Можливі наслідки	Інструменти управління ризиком
Форс-мажорний	Непередбачувані погодні умови під час вирощування овочевих культур	Часткова загибель урожаю та додаткові витрати	1.Страхування урожаю від загибелі або 2.Створення резервного фонду
Маркетинговий ризик	Підвищення ціни на сировину	Зростання витрат на виробництво продукції	Пошук інших постачальників
	Зміна смаків споживачів	Скорочення доходу від реалізації продукції.	Зміна асортименту продукції з використанням наявних фондів.

За допомогою методу аналізу сценаріїв, проведемо дослідження щодо ефективності впровадження інвестиційного проєкту (таблиця 3.10).

Таблиця 3.10

Вихідна інформація для кількісної оцінки ризиків

Ймовірність сценарію	Ціна за 1пластикове відро, тис грн.	Собівартість 1 пластикового відра, тис грн.	Кількість реалізованої продукції, відер
Огірки солоні			
0,50	0,0650	0,0259	115200,00
0,25	0,0650	0,0264	115200,00
0,15	0,0650	0,0269	115200,00
0,10	0,0650	0,0274	115200,00
Солоні (червоні та зелені) помідори			

0,50	0,0500	0,02460	115200,00
0,25	0,0500	0,02510	115200,00
0,15	0,0500	0,02560	115200,00
0,10	0,0500	0,02610	115200,00
Квашена капуста з морквою			
0,50	0,0350	0,01919	115200,00
0,25	0,0350	0,01969	115200,00
0,15	0,0350	0,02019	115200,00
0,10	0,0350	0,02069	115200,00
Квашена капуста з морквою та селерою			
0,50	0,0400	0,02089	115200,00
0,25	0,0400	0,02139	115200,00
0,15	0,0400	0,02189	115200,00
0,10	0,0400	0,02239	115200,00
Проект в цілому			
0,50	0,0480	0,02303	576000,00
0,25	0,0480	0,02353	576000,00
0,15	0,0480	0,02403	576000,00
0,10	0,0480	0,02453	576000,00

Під час визначення ймовірного сценарію був взятий до уваги найгірший варіант можливих подій – підвищення витрат на переробку продукції (у зв'язку з підвищенням вартості закупки сировини) при незмінній ціні реалізації продукції.

Ймовірність сценарію 0,1 означає, що витрати на одиницю продукції можуть збільшитись на 1,50 грн. або на 172800,0 грн. на весь обсяг конкретного виду продукції ($1,5 * 115200$), а по проекту в цілому на 864000,0 грн. ($1,5 * 576000$).

Таблиця 3.11

Оцінка ризиків проекту за методом аналізу сценаріїв

Ймовірність сценарію	МЗД	МЗДі	МЗДо	Відхилення від можливого значення доходу
Огірки солоні				
0,50	4505,98	2252,99	4457,02	2988,46
0,25	4448,38	1112,09		
0,15	4390,78	658,62		

0,10	4333,18	433,32		
Коефіцієнт варіації	0,67			
Солоні (червоні та зелені) помідори				
0,50	2926,58	1463,29	2877,62	1923,50
0,25	2868,98	717,24		
0,15	2811,38	421,71		
0,10	2753,78	275,38		
Коефіцієнт варіації	0,67			
Квашена капуста з морквою				
0,50	1820,97	910,48	1772,01	1177,76
0,25	1763,37	440,84		
0,15	1705,77	255,87		
0,10	1648,17	164,82		
Коефіцієнт варіації	0,66			
Квашена капуста з морквою та селерою				
0,50	2201,63	1100,82	2152,67	1434,40
0,25	2144,03	536,01		
0,15	2086,43	312,96		
0,10	2028,83	202,88		
Коефіцієнт варіації	0,67			
Проект в цілому				
0,50	14381,74	7190,87	14136,94	9447,42
0,25	14093,74	3523,43		
0,15	13805,74	2070,86		
0,10	13517,74	1351,77		
Коефіцієнт варіації	0,67			

Оцінка ризиків проєкту за методом аналізу сценаріїв надана у таблиці 3.11.

Таблиця 3.12

Оцінка ризиків проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості

Ймовірність сценарію	ТБВ	ЗВС, %	ЗВС ₀
Огірки солоні			
0,50	13219,10	88,53	44,26
0,25	13370,40	88,39	22,10
0,15	13525,21	88,26	13,24
0,10	13683,64	88,12	8,81
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	x	x	88,41
Солоні (червоні та зелені) помідори			

0,50	22492,19	80,48	40,24
0,25	22854,18	80,16	20,04
0,15	23228,01	79,84	11,98
0,10	23614,27	79,50	7,95
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	x	x	80,20
Квашена капуста з морквою			
0,50	18147,18	84,25	42,12
0,25	18644,02	83,82	20,95
0,15	19168,82	83,36	12,50
0,10	19724,03	82,88	8,29
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	x	x	83,87
Квашена капуста з морквою та селерою			
0,50	16121,89	86,01	43,00
0,25	16493,00	85,68	21,42
0,15	16881,60	85,35	12,80
0,10	17288,95	84,99	8,50
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	x	x	85,72
Проект в цілому			
0,50	91126,16	84,18	42,09
0,25	92688,64	83,91	20,98
0,15	94305,63	83,63	12,54
0,10	95980,05	83,34	8,33
Очікуваний рівень зони виробничої стійкості	x	x	83,94

Згідно оцінки ризиків проекту за методом аналізу сценаріїв підприємство від впровадження інвестиційного проекту може отримати дохід у розмірі 14136,94 тис. грн. $\pm$ 67,0%.

Одним із найкращих доказів доцільності впровадження інвестиційного проекту є низький рівень точки беззбитковості або зони виробничої стійкості. Тобто зони (точки), коли від впровадження інвестиційного проекту підприємство не отримає, ні збитку, ні прибутку. Це так званна «нульова» точка інвестиційного проекту.

Оцінка ризиків проекту за методом визначення зони виробничої стійкості надана у таблиці 3.12.

Наведені дані оцінки ризиків проекту за методом визначення зони виробничої стійкості свідчать, що точка безбитковості за даним інвестиційним проектом при ймовірному сценарію 0,1 складе 95980,05. Це означає, що підприємство протягом місяця повинно реалізувати як мінімум 95981 пластикових відер усіх видів продукції (замість 576000 запланованих) або 83 відра в один магазин протягом місяця $[(95981/8\text{міс})/144 \text{ магазини} = 83,0]$ замість 500 запланованих.

Таблиця 3.13

Показники економічної ефективності переробки овочевої продукції

Показники	Вид продукції				
	Огірки солоні	Солоні (червоні та зелені) помідори	Квашена капуста з морквою	Квашена капуста з морквою та селерою	Проект в цілому
Собівартість 1 відра, грн.	25,89	24,60	19,19	20,89	23,03
Ціна 1 відра, грн.	65,00	50,00	35,00	40,00	48,00
Прибуток на 1 відро, грн.	39,11	25,40	15,81	19,11	24,97
Рівень рентабельності, %	151,10	103,29	82,40	91,50	108,42

Згідно цих розрахунків підприємству необхідно реалізувати 16,06% виготовленої продукції від загального обсягу, щоб погасити постійні витрати, а 83,94% продукції буде реалізуватися з прибутком для підприємства.

Основні показники економічної ефективності переробки овочевої продукції надано у таблицю 3.13.

Наведені дані щодо економічної ефективності переробки овочевої продукції засвідчують, що найбільш прибутковими є огірки (рівень рентабельності дорівнює 151,1%), а найменш прибутковою квашена капуста з морквою (рівень рентабельності – 82,4%). Також відмітимо, що реалізація цих видів продукції у свіжому вигляді є менш рентабельною для підприємства, що ще раз доводить про доцільність впровадження переробки овочевої продукції на підприємстві.

Висновки до третього розділу

На основі проведених досліджень та розрахунків у третьому розділі кваліфікаційної роботи було встановлено наступне:

1. Враховуючи специфіку ТОВ «ВПК-АГРО», рекомендується на його базі впровадити процес переробки овочевої продукції, а саме: капусти, моркви, помідорів, огірків та селери кореневої шляхом їх квашення та соління. Це надасть можливості підприємству розширити асортимент реалізуємої продукції і збільшити обсяги отриманого прибутку.

2. Головним покупцем продукції буде мережа супермаркетів «АТБ», яка протягом 8 місяців на рік готова закуповувати весь асортимент переробної продукції у пластмасовій тарі (пластмасові відра) загальним обсягом 576 000 відер (кожного виду продукції протягом місяця в обсязі 14400 відер, в тому числі на 1 магазин – 100 відер).

3. Під час вивчення технології переробки овочевої продукції та розрахунку виробничого плану було встановлено, що принципової різниці між солінням, квашенням, мочінням немає. Різниця тільки в сировині (огірки солять, капусту квасять, яблука мочать), а також кількістю солі, яку додають у розчиненому чи сухому вигляді. Найкращою тарою для процесів соління та квашення в промислових умовах є дубові бочки об'ємом 50 літрів – для засолки зелених та червоних помідорів, бочки об'ємом 150 літрів – для засолки огірків, для квашення капусти - об'ємом 500 літрів. Загальна вартість закупки бочок складе 4 490 752,0 грн.

4. Для впровадження процесу переробки п'яти видів продукції, підприємству додатково необхідно закупити відповідну техніку для її переробки та пластмасову тару для реалізації готової продукції на загальну

суму 10 846 552,0 грн. Автомобілі для перевезки готової продукції на підприємстві є у кількості 2 штук. Приміщення для переробки продукції існує.

5. Згідно вивченої рецептури, у кваліфікаційній роботі було розраховано необхідну кількість всіх інгредієнтів для переробки п'яти видів продукції як у натуральному, так і у вартісному вимірі. Доведено, що загальна вартість закупки сировини, яка відсутня на підприємстві, складе 1457251,7 грн. Продукція, яка вирощується на підприємстві оцінювалась по собівартості.

6. Загальна сума вкладення коштів у реалізацію інвестиційного проекту переробки овочевої продукції складе 12 303 803,7 грн., в тому числі на придбання необхідної техніки та інвентарю – 10 846 552,0 грн., на закупку сировини згідно рецептури – 1457251,7 грн. Загальний обсяг необхідних фінансових ресурсів для реалізації проекту підприємство здатне здійснити за власний рахунок. Тривалість проекту 3 роки.

7. Аналіз інвестиційного проекту довів, що він є доцільним, оскільки модифікована вартість більша за суму інвестицій, рентабельність проекту складає 151,9%, а період окупності інвестиційного проекту трохи менше року (0,97)

Оцінки ризиків проекту за методом визначення зони виробничої стійкості свідчать, що точка беззбитковості за даним інвестиційним проектом при ймовірному сценарію 0,1 (тобто найгіршому сценарію) складе 95980,05. Це означає, що підприємство протягом місяця повинно реалізувати як мінімум 95981 пластикових відер усіх видів продукції (замість 576000 запланованих) або 83 відра в один магазин протягом місяця замість 500 запланованих.

8. Показники ефективності переробки овочевої продукції доводять, що найбільш прибутковими є огірки (рівень рентабельності дорівнює 151,1%), а найменш прибутковою квашена капуста з морквою (рівень рентабельності – 82,4%). Також відмітимо, що реалізація цих видів продукції у свіжому вигляді є менш рентабельною для підприємства, що ще раз доводить про доцільність впровадження переробки овочевої продукції на підприємстві.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Дослідження терміну диверсифікація дають можливість стверджувати, що в науковому просторі відсутня єдність щодо визначення даного терміну, а різноманіття визначень і розбіжність в них пов'язана з напрямками і періодами досліджень науковців тощо. Проте, всі визначення збігаються в тому, що диверсифікація – це процес, який надає можливості суб'єкту господарювання розширити межі своєї діяльності з метою економічної вигоди та уникнення ризиків в подальшій господарській діяльності. Таким чином, диверсифікацію можна трактувати як процес, який передбачає реструктуризацію підприємства з метою урізноманітнення видів його господарської діяльності та сприяє раціональному і ефективному використанню ресурсного потенціалу підприємства, впровадженню інноваційних технологій та видів продукції, отримання додаткової економічної вигоди, підвищує його платоспроможність, кредитоспроможність та конкурентоспроможність, сприяє зниженню ризиків за результатами господарської діяльності з урахуванням екологічних та соціальних потреб суспільства та суттєво впливає на мобільність підприємств.

2. Різноманітність причин, що спонукають підприємство впроваджувати в господарську діяльність процес диверсифікації виробництва призводить до різноманіття різних напрямів та форм диверсифікації, а їх вибір залежить від фінансового стану підприємства, його конкурентоспроможності на ринку та конкурентоспроможності товарів, робіт або послуг, які підприємство вже виготовляє або планує втілити в процес своєї господарської діяльності, а також від мети, яку ставе перед собою підприємство.

3. Процесу диверсифікації притаманні не тільки переваги, але і недоліки. Адже, при збільшенні видів виробництв на підприємстві його ресурси можуть розпоршуватись, підприємство може втрачати переваги від ефекту масштабу

виробництва, який здійснюється завдяки спеціалізації підприємства, а управління таким підприємством значно ускладнюється.

4. Дослідження методичних підходів до економічної оцінки диверсифікації діяльності аграрних підприємств доводять, що серед науковців не існує єдиного підходу до визначення цієї оцінки. Розглянуті методичні підходи дають можливість встановити рівень диверсифікації на підприємстві, але, жоден з них не дасть відповіді на скільки підприємство стане більш конкурентоспроможним та платоспроможним, і яку економічну вигоду отримає підприємство від впровадження процесу диверсифікації. А тому ми вважаємо, що методичний підхід до оцінки економічної ефективності впровадження процесу диверсифікації у виробничо-комерційну діяльність підприємства повинен будуватись на системі показників, що дають реальне уявлення про ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства, його фінансовий стан та конкурентоспроможність. На наш погляд, система показників, що характеризує конкурентоспроможність підприємства за методом заснованим на теорії ефективної конкуренції більше підходить до оцінки результатів впровадження процесу диверсифікації на підприємстві. А завершальним етапом повинно бути визначення інтегрального показника диверсифікації виробничо-комерційної діяльності підприємства. Така оцінка охопить всі найбільш важливі сторони господарської діяльності підприємства та дозволить швидко та ефективно отримати оцінку результатів впровадження процесу диверсифікації на підприємстві.

5. Товариство з обмеженою відповідальністю «ВПК-АГРО» входить в ТОП-100 кращих підприємств України і є самим великим виробником білокачанної капусти в нашій державі. Загальний розмір площі, яка відводиться на підприємстві під вирощування усіх сортів капусти складає 320 га. Поряд з капустою на підприємстві вирощують моркву столову, буряк столовий, помідори, огірки, баклажани, перець солодкий, цибулю, селеру кореневу та зернові культури. Загальний обсяг виробництва овочів відкритого

грунту на підприємстві у деякі роки складав більше 40 тис. тон, що є більше ніж загальний обсяг виробництва овочів у Вірменії.

6. Підприємство повністю забезпечено сучасною сільськогосподарською технікою, має п'ять складських приміщень для зберігання овочевої продукції, два з яких мають сучасні холодильні камери європейського рівня, обладнані німецьким та італійським обладнанням з повним контролем умов зберігання продукції, що дозволяє зберігати овочі свіжими протягом усієї зими.

Головним партнером підприємства з постачання насінневої продукції є селекційна компанія «Рійк Цваан Україна», а техніки – товариство з обмеженою відповідальністю «ТД Агроальянс», компанії «Гидропрофи», «Іригатор України», «UVC» та інші.

7. Аналіз основних показників діяльності підприємства протягом періоду дослідження довів, що протягом п'яти років усі показники наявності та ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства значно покращились, що відповідно позитивно вплинуло на обсяг отриманого чистого доходу (виручки) від реалізації продукції підприємства (чистий дохід у 2021 році склав 323951,0 тис. грн.). Проте, не рівномірні темпи зростання наявності ресурсного потенціалу та чистого доходу від реалізації продукції відповідно мали свій вплив на не рівномірне підвищення показників ефективності використання землі та трудових ресурсів, а саме землевіддачу та річну продуктивність праці, які у 2021 році по відношенню до 2017 року зросли в 2,2 та 2,6 рази відповідно.

В цілому ж за п'ять років досліджень критерій економічної ефективності діяльності підприємства – рівень рентабельності – підвищився на 7,1 відсоткових пункти і на період 2021 року склав 19,3%, що говорить про досить ефективну діяльність підприємства.

8. Дослідження щодо виробництва овочевої продукції на підприємстві довели, що загальний обсяг грошових надходжень від даної продукції за п'ять

років збільшився в 4,4 рази і складає 97-99% від усіх надходжень підприємства.

Важливим аспектом для отримання високих врожаїв є якісний насіннєвий матеріал та зрошення. На підприємстві збудовано меліоративну систему, закуплено п'ять широкозахватних зрошувальних агрегати «Reinke», що надає можливості підприємству з року в рік збільшувати загальний обсяг овочевої продукції не тільки за рахунок розширення посівних площ, а й за рахунок підвищення її урожайності, яка за період дослідження в цілому по всій групі овочевих культур збільшилась на 5,7% і станом на 2021 рік складає 806,3 ц з гектара.

9. Головними факторами впливу на збільшення розміру прибутку, а в подальшому і рівень рентабельності овочевої продукції є: по-перше, більші темпи росту ціни реалізації ніж її собівартості, по-друге – збільшення обсягів реалізації продукції.

Обсяги виробництва продукції за період з 2017 по 2021 роки зросли на 134,9%, а рівень рентабельності за цей же період підвищився на 6,46 відсоткових пункти і станом на 2021 рік склав 20,3%.

10. Враховуючи специфіку ТОВ «ВПК-АГРО», рекомендується на його базі впровадити процес переробки овочевої продукції, а саме: капусти, моркви, помідорів, огірків та селери кореневої шляхом їх квашення та соління. Це надасть можливості підприємству розширити асортимент реалізуємої продукції і збільшити обсяги отриманого прибутку.

11. Головним покупцем продукції буде мережа супермаркетів «АТБ», яка протягом 8 місяців на рік готова закуповувати весь асортимент переробної продукції у пластмасовій тарі (пластмасові відра) загальним обсягом 576 000 відер (кожного виду продукції протягом місяця в обсязі 14400 відер, в тому числі на 1 магазин – 100 відер).

12. Під час вивчення технології переробки овочевої продукції та розрахунку виробничого плану було встановлено, що принципової різниці між солінням, квашенням, мочінням немає. Різниця тільки в сировині (огірки

солять, капусту квасять, яблука мочать), а також кількістю солі, яку додають у розчиненому чи сухому вигляді. Найкращою тарою для процесів соління та квашення в промислових умовах є дубові бочки об'ємом 50 літрів – для засолки зелених та червоних помідорів, бочки об'ємом 150 літрів – для засолки огірків, для квашення капусти - об'ємом 500 літрів. Загальна вартість закупки бочок складе 4 490 752,0 грн.

13. Для впровадження процесу переробки п'яти видів продукції, підприємству додатково необхідно закупити відповідну техніку для її переробки та пластмасову тару для реалізації готової продукції на загальну суму 10 846 552,0 грн. Автомобілі для перевозки готової продукції на підприємстві є у кількості 2 штук. Приміщення для переробки продукції існує.

14. Згідно вивченої рецептури, у кваліфікаційній роботі було розраховано необхідну кількість всіх інгредієнтів для переробки п'яти видів продукції як у натуральному, так і у вартісному вимірі. Доведено, що загальна вартість закупки сировини, яка відсутня на підприємстві, складе 1457251,7 грн. Продукція, яка вирощується на підприємстві оцінювалась по собівартості.

15. Загальна сума вкладення коштів у реалізацію інвестиційного проєкту переробки овочевої продукції складе 12 303 803,7 грн., в тому числі на придбання необхідної техніки та інвентарю – 10 846 552,0 грн., на закупку сировини згідно рецептури – 1457251,7 грн. Загальний обсяг необхідних фінансових ресурсів для реалізації проєкту підприємство здатне здійснити за власний рахунок. Тривалість проєкту 3 роки.

16. Аналіз інвестиційного проєкту довів, що він є доцільним, оскільки модифікована вартість більша за суму інвестицій, рентабельність проєкту складає 151,9%, а період окупності інвестиційного проєкту трохи менше року (0,97).

Оцінки ризиків проєкту за методом визначення зони виробничої стійкості свідчать, що точка беззбитковості за даним інвестиційним проєктом при ймовірному сценарію 0,1 (тобто найгіршому сценарію) складе 95980,05.

Це означає, що підприємство протягом місяця повинно реалізувати як мінімум 95981 пластикових відер усіх видів продукції (замість 576000 запланованих) або 83 відра в один магазин протягом місяця замість 500 запланованих.

17. Показники ефективності переробки овочевої продукції доводять, що найбільш прибутковими є огірки (рівень рентабельності дорівнює 151,1%), а найменш прибутковою квашена капуста з морквою (рівень рентабельності – 82,4%). Також відмітимо, що реалізація цих видів продукції у свіжому вигляді є менш рентабельною для підприємства, що ще раз доводить про доцільність впровадження переробки овочевої продукції на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник, 2-ге видання, доповнене і перероблене. – К.: КНЕУ, 2004. – 624 с.
2. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств [Електронний ресурс] / Режим доступу:
http://pidruchniki.ws/1292052236238/ekonomika/zemelni_resursi_pidpriyemstv_e_fektivnist_vikoristannya
3. День поля з «ВПК-АГРО» [Електронний ресурс] / Режим доступу:
<http://www.rijkzwaan.com.ua>
4. Ефективне овочівництво в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/13931-efektyvne-ovochivnytstvo-v-ukraini.html>
5. Згурська О.М. Диверсифікація як метод підвищення економічної ефективності підприємства // О.М. Згурська / Інвестиції: практика та досвід. – 2018. - № 13. – С.16-21.
6. Квашення капусти - [Електронний ресурс] / Режим доступу:
<http://buklib.net/books/29435/>
7. Комбайн для уборки томатов Pk Rite 190 - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.dakotagrains.com>
8. Костюкевич Р.М. Інвестиційний менеджмент. Навчальний посібник. – Рівне: НУВГП, 2011. – 270 с.
9. Котляр М. Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів / М. Л. Котляр // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 113–117.
10. Малиновский Би. Секрети врожайності і якості / б. Малиновский // Овочівництво. - 2013. - № 11. - С. 6-7.
11. Механізований збір перцю - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://miragro.com/sbor-perts.html>

12. Петрук Ю. Обмін досвідом - філософія переможців / Овочі і фрукти. - жовтень 2012. - №10 [Електронний ресурс] / Режим доступу до журн.: <http://www.pro-of.com.ua>
13. Портер М. Конкуренція / М. Портер. - М. : Видавничий дім «Вільямс», 2003.
14. Савицка Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства : 4-е видавництво, перераб. і доп. - Мінськ: ТОВ "Нове знання", 2000. - 688 с.
15. Соління, квашення та мочіння овочів, плодів і ягід - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://odessaforum.opk.ru/viewtopic.php?id=831>
16. Хареба В.В., Хомічак Л.М. Інноваційні технології зберігання та переробки овоче-баштанної продукції - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/.../11hvv.pdf>
17. Хареба В.В. Якість та харчова цінність овочів при зберіганні і переробці / В.В. Хареба, І.В. Кузнецова // Матеріали конференції. – Біла Церква, 2009. – С. 4-7
18. <https://prom.ua/Sol-pischevaya-v-pachkah.html>
19. <https://prom.ua/p1526290348-perets-dushistyj-perets.html>
20. <https://agro-ukraine.com/ru/trade/r-171/p-1/>
21. <https://prom.ua/ua/Lavrovyj-list;wholesale.html>
22. <https://prom.ua/ua/Vedro-plastikovoe-11.html>
23. <https://mct.company/ua/product/food-grade-bucket-11>
24. <https://agro-ukraine.com/ua/trade/rgn-8/r-124/p-1/>

ДОДАТКИ

Динаміка та структура товарної продукції

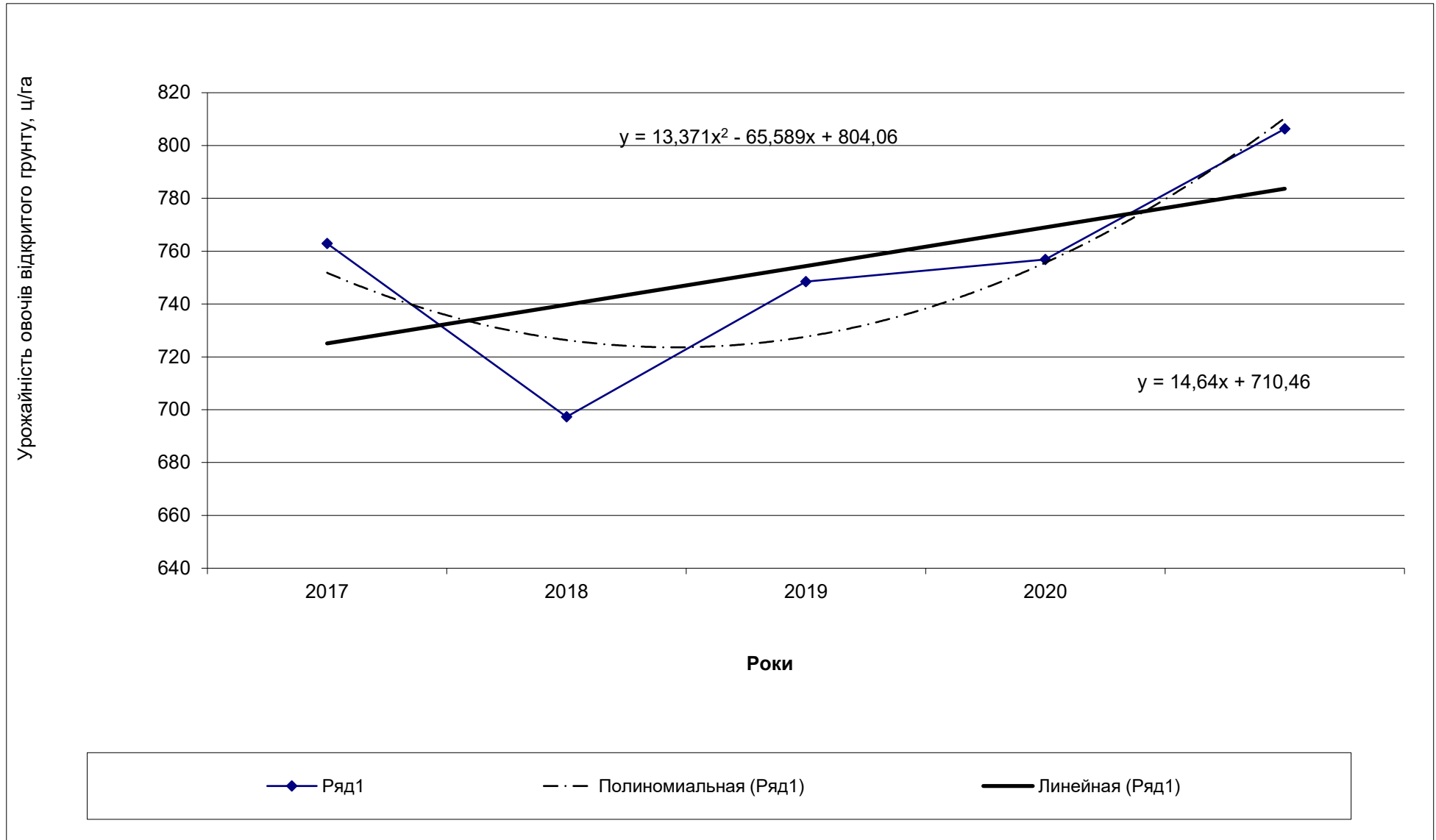
Вид продукції, галузі	2017		2018		2019		2020		2021		в середньому за 5 років	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Овочі відкритого ґрунту - всього	71190,6	96,9	124116,1	97,3	363574,8	99,2	255388,1	98,0	317231,1	97,9	226300,1	98,2
у т.ч. капуста	49711,1	67,7	81033,5	63,5	262380,7	71,6	153410,2	58,9	182962,1	56,5	145899,5	63,3
морква столова	3484,8	4,7	6425,6	5,0	10995,0	3,0	8888,0	3,4	10705,1	3,3	8099,7	3,5
буряк столовий	3727,1	5,1	4571,0	3,6	11196,6	3,1	8355,2	3,2	12200,2	3,8	8010,0	3,5
цибуля	1905,6	2,6	2009,0	1,6	9840,2	2,7	8036,0	3,1	6682,6	2,1	5694,7	2,5
помідори	7391,3	10,1	7398,5	5,8	16467,1	4,5	15886,9	6,1	22070,8	6,8	13842,9	6,0
огірки	1694,8	2,3	3057,7	2,4	7065,9	1,9	6361,0	2,4	12936,2	4,0	6223,1	2,7
перець солодкий	3275,9	4,5	14035,5	11,0	24662,8	6,7	35022,9	13,4	35801,4	11,0	22559,7	9,8
баклажани	0,0	0,0	5585,3	4,4	16117,3	4,4	10258,1	3,9	17898,6	5,5	9971,9	4,3
селера коренева	0,0	0,0	0,0	0,0	4849,2	1,3	9169,9	3,5	15974,0	4,9	5998,6	2,6
зернові культури - всього	2159,0	2,9	3339,1	2,6	2880,7	0,8	4989,7	1,9	6719,9	2,1	4017,7	1,7
Всього по рослинництву	73349,6	99,8	127455,1	99,9	366455,5	99,9	260377,8	99,9	323951,0	99,95	230317,8	99,9
Послуги в сільському господарстві	125,1	0,2	88,4	0,1	216,8	0,1	154,0	0,1	146,1	0,05	146,1	0,1
Продукція сільського господарства та послуги	73474,7	100,0	127543,5	100,0	366672,3	100,0	260531,8	100,0	324097,1	100,0	230463,9	100,0

Додаток Б

Основні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Площа с/г угідь	460,0	460,0	780,0	890,0	910,0	197,8
в т.ч. рілля	460,0	460,0	780,0	890,0	910,0	197,8
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	63782,3	98802,4	310555,5	179570,9	218885,8	в 3,4 рази
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн.	42155,0	41247,6	123802,5	129541,2	133864,1	в 3,2 рази
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн.	73349,6	127455,1	366455,5	260377,8	323951,0	в 4,4 рази
Середньорічна чисельність працівників, осіб	81,0	95,0	117,0	129,0	138,0	170,4
Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц / га: – овочі відкритого ґрунту - всього	762,9	697,3	748,5	756,9	806,3	105,69
– зернові культури - всього	29,7	37,3	29,8	34,6	33,2	111,78
Отримано на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн. – чистого доходу	15945,6	27707,6	46981,5	29255,9	35599,0	в 2,2 рази
– чистого прибутку	1997,9	7782,7	19390,0	1987,7	6064,3	в 3,0 рази
Отримано чистого доходу, грн.: – на одного середньорічного працівника	905550,8	1341633,0	3132098,7	2018432,9	2347471,2	в 2,6 рази
Рівень рентабельності, %	12,2	34,5	58,8	7,1	19,3	+7,1в.п

Рис. 2.1 Аналітичне вирівнювання урожайності овочів відкритого ґрунту на підприємстві (Додаток В)

Вплив площі та урожайності на валовий збір овочевих культур

Культури	Посівна площа, га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, ц			Відхилення (+/-), ц		
	2017	2021	2017	2021	2017	2021	розрахунковий	всього	в т. ч. за рахунок	
	П ₀	П ₁	У ₀	У ₁	У ₀ П ₀	У ₁ П ₁	У ₀ П ₁		площі	урожайності
Овочі відкритого ґрунту - всього, ц	240	484	762,9	839,8	183098,3	406450,0	369248,2	223351,7	186149,9	37201,8
у т.ч. капуста	160	320	960,0	1040,0	153600,0	332800,0	307200,0	179200,0	153600,0	25600,0
морква столова	24	42	310,0	360,0	7440,0	15120,0	13020,0	7680,0	5580,0	2100,0
буряк столовий	22	35	300,6	358,6	6613,2	12551,0	10521,0	5937,8	3907,8	2030,0
цибуля	12	24	306,8	325,0	3681,6	7800,0	7363,2	4118,4	3681,6	436,8
помідори	10	21	585,0	615,0	5850,0	12915,0	12285,0	7065,0	6435,0	630,0
огірки	7	22	476,0	552,0	3332,0	12144,0	10472,0	8812,0	7140,0	1672,0
перець солодкий	5	20	516,3	656,0	2581,5	13120,0	10326,0	10538,5	7744,5	2794,0

**Динаміка урожайності та виробничої собівартості 1 ц овочів
відкритого ґрунту**

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Овочі відкритого ґрунту - всього						
Урожайність, ц/га	762,9	697,3	748,5	756,9	806,3	105,69
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	368,7	534,3	709,3	665,3	731,7	198,45
з них: капуста						
Урожайність, ц/га	960,0	900,0	950,0	1010,0	1040,0	108,33
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	315,6	425,8	598,2	542,6	606,4	192,14
морква столова						
Урожайність, ц/га	310,0	296,0	324,0	310,0	360,0	116,13
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	598,6	699,8	718,9	748,9	775,6	129,57
буряк столовий						
Урожайність, ц/га	300,6	292,9	316,7	342,1	358,6	119,29
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	549,3	754,9	784,6	801,2	842,6	153,40
цибуля						
Урожайність, ц/га	306,8	260,2	280,8	218,6	325,0	105,93
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	396,8	578,9	795,8	814,3	802,9	202,34
помідори						
Урожайність, ц/га	585,0	590,0	610,0	596,0	615,0	105,13
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	867,5	908,7	1288,9	801,1	814,2	93,86
огірки						
Урожайність, ц/га	476,0	518,0	546,0	522,0	552,0	115,97
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	425,9	466,8	775,2	699,8	815,6	191,50
перець солодкий						
Урожайність, ц/га	516,3	540,0	524,0	610,0	656,0	127,06
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	1159,6	1348,0	2184,3	2885,4	2459,9	212,13
баклажани						
Урожайність, ц/га	-	420,0	510,0	538,6	580,0	-
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	-	1478,2	1688,1	1522,2	1534,6	-

селера коренева						
Урожайність, ц/га	-	-	300,0	325,0	348,0	-
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	-	-	745,9	857,6	1254,9	-

Динаміка показників реалізації продукції

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	2021 у % до 2017
Овочі відкритого ґрунту – всього						
Кількість реалізованої продукції, ц	138787,0	136006,3	284832,0	321147,0	325992,1	234,9
Ціна реалізації 1 ц, грн.	512,9	912,6	1276,5	795,2	973,1	189,71
Прибуток на 1 ц, грн.	62,3	251,9	526,4	51,4	164,1	263,32
Рівень рентабельності, %	13,8	38,1	70,2	6,9	20,3	+ 6,46 в.п.
Капуста						
Кількість реалізованої продукції, ц	114278,4	99918,0	224257,0	249853,8	244275,2	213,8
Ціна реалізації 1 ц, грн.	435,0	811,0	1170,0	614,0	749,0	172,18
Прибуток на 1 ц, грн.	38,2	265,1	568,4	1,8	89,4	234,03
Рівень рентабельності, %	9,6	48,6	94,5	0,3	13,6	+ 3,93 в.п.
Морква столова						
Кількість реалізованої продукції, ц	5185,7	4700,5	8946,3	10986,4	10780,6	207,9
Ціна реалізації 1 ц, грн.	672,0	1367,0	1229,0	809,0	993,0	147,77
Прибуток на 1 ц, грн.	69,1	612,4	442,7	14,9	166,1	240,38
Рівень рентабельності, %	11,5	81,2	56,3	1,9	20,1	+ 8,63 в.п.
Буряк столовий						
Кількість реалізованої продукції, ц	5925,4	4650,1	9521,0	13347,0	11810,5	199,3
Ціна реалізації 1 ц, грн.	629,0	983,0	1176,0	626,0	1033,0	164,23
Прибуток на 1 ц, грн.	49,4	170,8	301,4	-181,1	144,6	292,71
Рівень рентабельності, %	8,5	21,0	34,5	-22,4	16,3	+ 7,75 в.п.
Цибуля						
Кількість реалізованої продукції, ц	3490,2	2347,0	6328,1	8613,1	7433,4	213,0
Ціна реалізації 1 ц, грн.	546,0	856,0	1555,0	933,0	899,0	164,65
Прибуток на 1 ц, грн.	103,1	229,2	655,3	76,3	66,6	64,60
Рівень рентабельності, %	23,3	36,6	72,8	8,9	8,0	-15,28 в.п.
Помідори						
Кількість реалізованої продукції, ц	4750,2	7854,1	8388,7	8248,6	10745,3	226,2
Ціна реалізації 1 ц, грн.	1556,0	942,0	1963,0	1926,0	2054,0	132,01
Прибуток на 1 ц, грн.	613,2	-44,3	516,9	1117,5	1224,1	199,62
Рівень рентабельності, %	65,0	-4,5	35,7	138,2	147,5	+ 82,46 в.п.
Огірки						
Кількість реалізованої продукції, ц	2575,6	7160,8	7469,3	8380,7	10577,4	в 4,1 рази
Ціна реалізації 1 ц, грн.	658,0	427,0	946,0	759,0	1223,0	185,87

Прибуток на 1 ц, грн.	131,1	-52,2	19,5	43,4	263,1	200,69
Рівень рентабельності, %	24,9	-10,9	2,1	6,1	27,4	+ 2,53 в.п.
Перець солодкий						
Кількість реалізованої продукції, ц	2581,5	6039,4	8720,9	9860,0	12017,9	в 4,6 рази
Ціна реалізації 1 ц, грн.	1269,0	2324,0	2828,0	3552,0	2979,0	234,75
Прибуток на 1 ц, грн.	9,2	665,7	338,1	425,5	435,0	в 47,2 рази
Рівень рентабельності, %	0,7	40,1	13,6	13,6	17,1	+ 16,37 в.п.
Баклажани						
Кількість реалізованої продукції, ц	-	3336,5	8500,7	6964,1	10730,6	-
Ціна реалізації 1 ц, грн.	-	1674,0	1896,0	1473,0	1668,0	-
Прибуток на 1 ц, грн.	-	79,9	177,1	-111,1	90,4	-
Рівень рентабельності, %	-	5,0	10,3	-7,0	5,7	-
Селера коренева						
Кількість реалізованої продукції, ц	-	-	2700,0	4893,2	7621,2	-
Ціна реалізації 1 ц, грн.	-	-	1796,0	1874,0	2096,0	-
Прибуток на 1 ц, грн.	-	-	950,1	947,5	726,8	-
Рівень рентабельності, %	-	-	112,3	102,3	53,1	-

Вплив основних факторів на прибуток

Культури	Прибуток – всього, тис. грн.				Відхилення			
	2017	2021	розрахунко ві	розрахунк ові	всього	В т. ч. за рахунок		
						К-ті	ціни	собівартіс ть
П ₀	П ₁	Пу ₁	Пу ₂	П ₁ -П ₀	Пу ₁ -П ₀	Пу ₂ -Пу ₁	П ₁ -Пу ₂	
Овочі відкритого грунту – всього	8650,6	53504,9	20319,0	170332,9	44854,3	11668,4	150013,9	-116828,1
у т.ч. капуста	4365,4	21838,2	9331,3	86033,7	17472,8	4965,9	76702,4	-64195,5
морква столова	358,3	1790,7	744,9	4205,5	1432,3	386,6	3460,6	-2414,8
буряк столовий	292,7	1707,8	583,4	5354,9	1415,1	290,7	4771,4	-3647,1
цибуля	359,8	495,1	766,4	3390,4	135,2	406,5	2624,0	-2895,3
помідори	2912,8	13153,3	6589,0	11940,2	10240,5	3676,2	5351,1	1213,1
огірки	337,7	2782,9	1386,7	7362,9	2445,3	1049,0	5976,2	-4580,0
перець солодкий	23,7	5227,8	110,6	20661,2	5204,0	86,8	20550,6	-15433,4

Факторний аналіз рентабельності овочевих культур

Культури	Ціна на 1ц, грн.		Собівартість 1 ц, грн.		Рівень рентабельності, %			Відхилення (+/-), %		
	2017	2021	2017	2021	2017	2021	розрахунковий	всього	в тому числі	
	Ц ₀	Ц ₁	С ₀	С ₁	$\frac{(Ц_0 - С_0) * 100}{С_0}$	$\frac{(Ц_1 - С_1) * 100}{С_1}$	$\frac{(Ц_0 - С_1) * 100}{С_1}$		ціни	собівартості
					С ₀	С ₁	С ₁			
Овочі відкритого ґрунту - всього	512,9	973,1	450,6	809,0	13,8	20,3	-36,6	6,5	56,9	-50,4
у т.ч. капуста	435,0	749,0	396,8	659,6	9,6	13,6	-34,1	3,9	47,6	-43,7
морква столова	672,0	993,0	602,9	826,9	11,5	20,1	-18,7	8,6	38,8	-30,2
буряк столовий	629,0	1033,0	579,6	888,4	8,5	16,3	-29,2	7,8	45,5	-37,7
цибуля	546,0	899,0	442,9	832,4	23,3	8,0	-34,4	-15,3	42,4	-57,7
помідори	1556,0	2054,0	942,8	829,9	65,0	147,5	87,5	82,5	60,0	22,5
огірки	658,0	1223,0	526,9	959,9	24,9	27,4	-31,5	2,5	58,9	-56,3
перець солодкий	1269,0	2979,0	1259,8	2544,0	0,7	17,1	-50,1	16,4	67,2	-50,8